
19Η ΕΝΗΜΕΡΩΤΙΚΗ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ

20
17

1 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 2017

ΜΟΥΣΕΙΑ, ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΟΤΗΤΑ
ΚΑΙ ΤΟΠΙΚΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΕΣ

ΜΕ ΤΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΤΟΥ ICOM

Ελληνική Δημοκρατία
Υπουργείο Πολιτισμού & Αθλητισμού

Διεύθυνση Νεότερου Πολιτιστικού Αποθέματος
και Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς

ΑΜΦΙΘΕΑΤΡΟ ΔΔΕΑΜΤΠΠΑ, ΑΓ. ΑΣΩΜΑΤΩΝ 33

19Η ΕΝΗΜΕΡΩΤΙΚΗ
ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ

«Μουσεία,
Δημιουργικότητα και
Τοπικές Κοινωνίες»

Πρακτικά

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ
ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΝΕΟΤΕΡΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΥ
ΑΠΟΘΕΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΑΨΛΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ

Με τη συνεργασία του Ελληνικού
Τμήματος του ICOM

Ελληνική Δημοκρατία
Υπουργείο Πολιτισμού & Αθλητισμού

Διεύθυνση Νεότερου Πολιτιστικού Αποθέματος
και Ψλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς

ПРОГРАММА

9.00 - 9.15 **ΕΝΑΡΞΗ – ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΙ**

9.15 - 9.25 **Ετήσια Μουσειοπαιδαγωγική Συνάντηση**
“Νεοελληνική Πολιτιστική Κληρονομιά και Εκπαίδευση”:
Σύντομο ιστορικό (1997-2017)
Τέτη Χατζηνικολάου

ΕΝΟΤΗΤΑ Α΄:

Μουσεία, Δημιουργικότητα και Τοπικές Κοινωνίες
Συντονισμός: Γιάννης Ν. Δρίνης

9.30 - 9.40 **Μουσεία και Δημιουργική Οικονομία**
Σταυρούλα-Βίλλυ Φωτοπούλου

9.40 - 9.50 **Η δημιουργικότητα στο Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα**
“Δημιουργική Ευρώπη”
Ειρήνη Κομνηνού

9.50 - 10.00 **Το Λαογραφικό Ιστορικό Μουσείο Λάρισας και η τέχνη του**
χειροποίητου σταμπωτού
Φανή Καλοκαιρινού

10.00 - 10.10 **Βιώσιμη ανάπτυξη στο Εθνολογικό Μουσείο**
Θράκης – Αγγελική Γιαννακίδου
Αγγελική Γιαννακίδου

10.10 - 10.20 **Υφαίνοντας δεσμούς στο Λαογραφικό Μουσείο Αράχωβας:**
από την παράδοση στη σύγχρονη χειροτεχνική παραγωγή
Παρασκευάς Ποτηρόπουλος

10.20 - 10.30 **Δράσεις του Μουσείου Φωτογραφίας Θεσσαλονίκης**
σε συνεργασία με την τοπική κοινωνία για την ανάπτυξη
και ενίσχυση της δημιουργικότητας
Μαρία Κοκορότσκου

10.30 - 10.40 **Στον κήπο του Ιστορικού Μουσείου Κρήτης
και ένα επίπεδο πιο κάτω**
Φανή Καμπάνη, Δημήτριος Μαθιουδάκης

10.40 - 11.00 **Διάλειμμα – Καφές**

ΕΝΟΤΗΤΑ Β΄:

**Νέα Εκπαιδευτικά Προγράμματα Μουσείων
Νεότερου Πολιτισμού**
Συντονισμός: Κατερίνα Μπίχτα

11.00 - 11.10 **Μουσειοπαιδαγωγικές δράσεις Μουσείου
Τηλεπικοινωνιών 2017-18**
Νικολέττα Λιακοσταύρου

11.10 - 11.20 **Παρουσίαση της εκπαιδευτικής έκθεσης:
«Ο ζωγράφος Θεόφιλος»**
Ιωάννα Μαυριά, Κασσιανή Πλατή

11.20 - 11.30 **Σύντομη παρουσίαση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων
του Εθνολογικού Μουσείου Θράκης - Αγγελική Γιαννακίδου
και των εργαστηρίων ελεύθερου χρόνου**
Βαλεντίνα Σωκράτους

11.30 - 11.40 **Εκπαιδευτικά Προγράμματα και Βιωματικά Σεμινάρια
στην Οικία – Μουσείο Ελευθερίου Βενιζέλου**
Χαρά Αποστολάκη

11.40 - 11.50 **Το παράκλι: Μια συλλογή γεννιέται από την κοινότητα**
Αμαλία Παπαϊωάννου

11.50 - 12.00 **Μουσείο: Μερίδιο στη Μοίρα: Διερευνητικό μουσειακό
πρόγραμμα Ιστορικού Μουσείου Αλεξανδρούπολης**
Αγνή Καραγιάννη

12.00 - 12.10 **Το Ναύπλιο στον 19ο αιώνα**
Κασσιανή Πλατή

- 12.10 - 12.20 **Με αφορμή ένα ωραίο κτήριο του 1862: ιστορίες από την Καρδίτσα της Ύστερης Οθωμανικής Εποχής**
Φωτεινή Λέκκα, Πέτρος Κομπορόζος,
Μιχαήλ Παπαντώνης, Κων/νος Μπιλιούρης
- 12.20 - 12.30 **Ταξίδι - Σταθμός - Πόλη: ένα πρόγραμμα για την ιστορία της Αλεξανδρούπολης**
Κική Χριστοδούλου
- 12.30 - 12.40 **ΔΙΑΛΕΙΜΜΑ**
- 12.40 - 12.50 **“ART EXPRESS” Η Μουσειοσκευή της Δημοτικής Πινακοθήκης Λάρισας- Μουσείου Γ.Ι. Κατσίγρα**
Ελένη Ζανέτα
- 12.50 - 13.00 **“Τάκου τάκου ο αργαλειός μου.....” η Μουσειοσκευή του Λαογραφικού Μουσείου Αράχωβας**
Πόπη Γεωργοπούλου, Ιωάννης Φάμπας, Παρασκευάς Ποτηρόπουλος
- 13.00 - 13.10 **Εκπαιδευτικές επισκέψεις στο Μουσείο Τυπογραφίας Γιάννη και Ελένης Γαρεδάκη**
Έλια Κουμή
- 13.10 - 13.20 **Η πολυθεματικότητα ως πλεονέκτημα**
Αλεξάνδρα Δέλλιου
- 13.20 - 13.30 **Οικομουσείο Ζαγορίου: αφουγκράζοντας ανακαλύπτω**
Ελευθερία Ούπαλα
- 13.30 - 13.40 **1917: Το Ισλαχανέ ... βλέπει την πόλη να καίγεται**
Σοφία Χριστοφορίδου, Αρετή Κονδυλίδου
- 13.40 - 13.50 **Μια γέφυρα Ιστορίας στο παρελθόν, παρόν και μέλλον μέσα από τα εκπαιδευτικά προγράμματα του Μουσείου Εθνικής Αντίστασης του Δήμου Ηλιούπολης**
Δημήτριος Κωστάκης, Σοφία Καλαφάτη

13.50-14.50 **Διάλειμμα - Ελαφρύ Γεύμα & Βιωματικό Εργαστήριο
Τυποβαφικής Σταμπωτών**
Χορηγία Λαογραφικού Ιστορικού Μουσείου Λάρισας

14.50 - 15.50 **ΣΤΡΟΓΓΥΛΟ ΤΡΑΠΕΖΙ**
Συντονισμός: Σταυρούλα-Βίλλυ Φωτοπούλου

- **Ο ιστορικός τουρισμός ως μέσον τουριστικής ανάπτυξης
της περιφέρειας**
Παναγιώτης Γεωργόπουλος
- **Το Μουσείο Μ. κ Α. Φαλτάιτς, Τοπική Κοινωνία
και Αλληλεπίδραση, το ΜΕΛΤ και οι νέες προοπτικές**
Έλενα Μελίδη
- **Δημιουργικά εργαστήρια για ενήλικο κοινό
και βιωσιμότητα του μουσείου**
Νίκος Λιάρος
- **Πωλητήριο του Μουσείου Μπενάκη**
Δέσποινα Γερουλάνου
- **Η συμβολή του Δικτύου Μουσείων ΠΙΟΠ
στη βιώσιμη τοπική ανάπτυξη**
Χριστόδουλος Ρίγγας
- **Εργασίες τεκμηρίωσης τοπικών λαογραφικών
συλλογών από το Κέντρο Λαογραφίας της Ακαδημίας
Αθηνών: αξιοποίηση και προβολή του πολιτιστικού
και δημιουργικού κεφαλαίου τοπικών κοινωνιών**
Ευάγγελος Καραμανές

/ ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Την 1η Δεκεμβρίου 2017 πραγματοποιήθηκε στο αμφιθέατρο της ΔΔΕΑΜΤΠΠΑ η 19η Ενημερωτική Συνάντηση με θέμα «Μουσεία, Δημιουργικότητα και Τοπικές Κοινωνίες». Η Συνάντηση εντάσσεται στο πλαίσιο των Ενημερωτικών Συναντήσεων με θέμα «Εκπαίδευση και Νεοελληνική Πολιτιστική Κληρονομιά» που διοργανώνει η Διεύθυνση Νεότερου Πολιτιστικού Αποθέματος και Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς (ΔΝΠΑΑΠΚ) σε συνεργασία με το Ελληνικό Τμήμα του Διεθνούς Συμβουλίου Μουσείων από το 1997.

Τις εργασίες της Συνάντησης άνοιξε η Πρόεδρος του Ελληνικού Τμήματος του ICOM κ. Τέτη Χατζηνικολάου, η οποία έκανε μια σύντομη αναδρομή στην περίοδο 1997-2017 λέγοντας τα εξής:

Η Ενημερωτική Συνάντηση Νεοελληνική Πολιτιστική Κληρονομιά και Εκπαίδευση ξεκίνησε το 1997 με πρωτοβουλία της τότε Διεύθυνσης Λαϊκού Πολιτισμού (μετέπειτα: Διεύθυνση Νεότερης Πολιτιστικής Κληρονομιάς, σήμερα: Διεύθυνση Νεότερου Πολιτιστικού Αποθέματος και Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς) σε συνεργασία με το Ελληνικό Τμήμα του Διεθνούς Συμβουλίου Μουσείων (ICOM), το οποίο τότε είχε ήδη αναπτύξει σημαντική δραστηριότητα στον τομέα της μουσειακής εκπαίδευσης. Στόχος ήταν η δημιουργία ενός δικτύου συνεργασίας μεταξύ των μουσείων νεότερου πολιτισμού της χώρας με επίκεντρο τη μουσειοπαιδαγωγική.

Η καθιέρωση της Συνάντησης αυτής σε ετήσια βάση ανταποκρινόταν στις απαιτήσεις της εποχής. Κατά τη δεκαετία του 1990 είχε πλέον συνειδητοποιηθεί η ανάγκη ενδυνάμωσης του εκπαιδευτικού και του ευρύτερα κοινωνικού

ρόλου των μουσείων, τόσο σε διεθνές επίπεδο όσο και στη χώρα μας. Προς την κατεύθυνση αυτή είχαν αναληφθεί, ήδη από τη δεκαετία του 1980, συγκεκριμένες πρωτοβουλίες από την πολιτεία αλλά και από άλλους φορείς:

- Το Υπουργείο Πολιτισμού είχε ιδρύσει το 1985 το Κέντρο Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων, στο πλαίσιο των δράσεων για την «Αθήνα-Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης», ένα θεσμό που ξεκινούσε εκείνη ακριβώς τη χρονιά.
- Το Ελληνικό Τμήμα του ICOM είχε καθιερώσει από το 1988, με τη συνεργασία των Υπουργείων Παιδείας και Πολιτισμού, το Σεμινάριο «Μουσείο-Σχολείο», που απευθυνόταν στους εκπαιδευτικούς διαφόρων νομών της χώρας.
- Το ευρωπαϊκό πρόγραμμα «Το Σχολείο υιοθετεί ένα μνημείο» ολοκλήρωνε έναν πειραματικό τριετή κύκλο με την ίδια τριμερή συνεργασία.
- Το πρόγραμμα «ΜΕΛΙΝΑ-Εκπαίδευση και Πολιτισμός» βρισκόταν στην τρίτη χρονιά της πιλοτικής του εφαρμογής σε ογδόντα ελληνικά σχολεία. Στο πλαίσιο του προγράμματος αυτού είχε ήδη παραχθεί σημαντικό εκπαιδευτικό υλικό για τις δύο πρώτες τάξεις του Δημοτικού Σχολείου με θέμα τον λαϊκό πολιτισμό και με σκοπό την προσέγγιση των σχολείων από τα λαογραφικά μουσεία και τη νεότερη πολιτιστική κληρονομιά γενικότερα.

Όλα τα παραπάνω, σε συνδυασμό με τη βούληση του Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού να ενθαρρύνει μια μονιμότερη σύνδεση των πολιτιστικών οργανισμών με την εκπαίδευση μέσα από τη δημιουργία «εκπαιδευτικών πολιτιστικών δικτύων», οδήγησαν στην καθιέρωση της Ετήσιας Ενημερωτικής Συνάντησης.

Η Συνάντηση αυτή τα τέσσερα πρώτα χρόνια (1997-2000) είχε τον χαρακτήρα Σεμιναρίου. Σκοπός ήταν να ενημερωθούν τα μικρά περιφερειακά και τοπικά μουσεία για τη σημασία της μουσειοπαιδαγωγικής, για τις διάφορες κατηγορίες εκπαιδευτικών δράσεων, για τη μεθοδολογία σχεδια-

σμού προγραμμάτων, για τα είδη του εκπαιδευτικού υλικού, για τη σύνδεση των προγραμμάτων με τη σχολική ύλη κ.ά.

Τα μουσεία που ήδη πραγματοποιούσαν προγράμματα με επιτυχία, όπως π.χ. το Μουσείο Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης, το Μουσείο Μπενάκη, το Πελοποννησιακό Λαογραφικό Ίδρυμα, το Κέντρο Μελέτης Νεότερης Κεραμικής, το Λαογραφικό-Εθνολογικό Μουσείο Μακεδονίας-Θράκης, το Λαογραφικό Ιστορικό Μουσείο Λάρισας και το Λαογραφικό Μουσείο Κορίνθου, είχαν ενεργό συμμετοχή στη Συνάντηση παρουσιάζοντας συγκεκριμένα παραδείγματα. Η διαδικασία αυτή συνέβαλε ώστε τα μικρότερα μουσεία να προσεγγίσουν τη σχολική κοινότητα και να προχωρήσουν στο σχεδιασμό και την υλοποίηση πολλών εκπαιδευτικών δράσεων. Έτσι, η Ετήσια Ενημερωτική Συνάντηση, πέρα από τον επιμορφωτικό της χαρακτήρα, αποτέλεσε σιγά-σιγά ένα ζωντανό βήμα διαλόγου και ανταλλαγής απόψεων και εμπειριών. Παράλληλα, βοήθησε την τ. Διεύθυνση Λαϊκού Πολιτισμού να προχωρήσει στην παραγωγή νέων εκπαιδευτικών φακέλων που συμπλήρωσαν τη θεματολογία του Προγράμματος ΜΕΛΙΝΑ και στάλθηκαν σε σχολεία πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

Μετά από ένα τετραετή κύκλο γενικής ενημέρωσης, κρίθηκε σκόπιμο να αποκτήσει η Συνάντηση ένα πιο εξειδικευμένο χαρακτήρα και να χωριστεί σε δύο ενότητες.

Με το σκεπτικό αυτό, από το 2001, ορίζεται κάθε χρόνο ένα συγκεκριμένο θέμα που αποτελεί, ως πρώτη ενότητα, σημείο αναφοράς για την παρουσίαση εκπαιδευτικών δράσεων. Τα θέματα που επιλέγονται έχουν σχέση με επίκαιρα γεγονότα (Ολυμπιακοί Αγώνες: Εκπαιδευτικά Προγράμματα/2004, Εκπαιδευτικά Προγράμματα για τους πρόσφυγες/ Εκπαιδευτικά Προγράμματα με τους πρόσφυγες/2016), με ζητήματα που απασχολούν την επιστημονική κοινότητα (όπως π. χ. Μουσεία και Τοπική Ιστορία/2001, Μουσεία και Άυλη Πολιτιστική Κληρονομιά/2014, Μνήμες ανθρώπων και Ιστορίες Αντικειμένων. Προφορικές Μαρτυρίες και Μουσεία/2015

κ.α.), ή με πρωτοβουλίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Προσβασιμότητα-Εκπαιδευτικές Δράσεις για άτομα με αναπηρία, στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού έτους ΑΜΕΑ/2003, Διαπολιτισμικός Διάλογος: Εκπαιδευτικά Προγράμματα, στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Έτους Διαπολιτισμικού Διαλόγου/2008). Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην ενδυνάμωση του ευρύτερου κοινωνικού ρόλου των Μουσείων (Εκπαιδευτικές δράσεις για ενήλικο κοινό/2009, για την προσχολική ηλικία/2010, για εφήβους / 2011).

Η δεύτερη ενότητα αφιερώνεται στην παρουσίαση των νέων εκπαιδευτικών προγραμμάτων διατηρώντας τον αρχικό ενημερωτικό-απολογιστικό της χαρακτήρα.

Η διάρθρωση αυτή δίνει την ευκαιρία στους συμμετέχοντες να επεξεργαστούν συγκεκριμένα ζητήματα από διαφορετικές οπτικές γωνίες, να συζητήσουν μεθοδολογικά προβλήματα και να ανταλλάξουν απόψεις για ειδικά θέματα, όπως είναι η χρήση των νέων τεχνολογιών, η προσέγγιση διαφόρων κατηγοριών κοινού και ειδικότερα των ευπαθών κοινωνικών ομάδων κ.ά.

Παράλληλα με την Ετήσια Ενημερωτική Συνάντηση, ο εορτασμός των Ευρωπαϊκών Ημερών Πολιτιστικής Κληρονομιάς (που συντονίζεται από τη Διεύθυνση Μουσείων) κινητοποιεί κάθε χρόνο πολλά μουσεία νεότερου πολιτισμού, τα οποία διοργανώνουν αξιόλογες εκπαιδευτικές δράσεις. Η ενδιαφέρουσα θεματολογία των εκδηλώσεων του θεσμού αυτού, σε συνδυασμό με τη θεματολογία της δικής μας Ετήσιας Συνάντησης, βοήθησε τα παραπάνω μουσεία να ξεφύγουν από τα στενά θεματικά πλαίσια των συλλογών τους και να ανοιχθούν σε νέους ορίζοντες, υιοθετώντας νέες προσεγγίσεις του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος.

Επίσης, οι ετήσιες Ημερίδες, Διημερίδες και άλλες εκδηλώσεις, που διοργανώνει το Ελληνικό Τμήμα του ICOM, συμπληρώνουν ένα πλέγμα δράσεων που προωθούν συνολικά τη μουσειακή εκπαίδευση.

Αγαπητοί συνάδελφοι, φίλες και φίλοι,

Η Ενημερωτική Συνάντηση Νεοελληνική Πολιτιστική Κληρονομιά και Εκπαίδευση συμπληρώνει φέτος είκοσι χρόνια από την καθιέρωσή της - και είναι σημαντικό ότι αποτελεί πλέον έναν ζωντανό και αγαπητό θεσμό. Προσπαθώντας να ανταποκριθεί στα αιτήματα των καιρών, συνέβαλε καθοριστικά στη θεαματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών προγραμμάτων για τη νεοελληνική πολιτιστική κληρονομιά, στην ενδυνάμωση των συνεργασιών σε τοπικό, περιφερειακό και πανελλαδικό επίπεδο, στη βελτίωση του παραγόμενου μουσειακού έργου και τελικά στο άνοιγμα των μουσείων στην κοινωνία.

Κλείνοντας, θα ήθελα να ευχαριστήσω την κ. Φωτοπούλου και τα στελέχη της Διεύθυνσης για τη συνέχιση και περαιτέρω ανάπτυξη της Ετήσιας Συνάντησης, τις συναδέλφους που κατά τη μακρινή δεκαετία του '90 συνέβαλαν καθοριστικά στην οργάνωση και την καθιέρωσή της (το προσωπικό ήταν τότε ολιγάριθμο και κυρίως διοικητικό-αναφέρω ενδεικτικά τρία ονόματα: Ελένη Μαρινοπούλου, Βίλλυ Κουβέλη, Φωτεινή Μαρίνου), τα μέλη του ICOM, στο έργο των οποίων βασίστηκε αρχικά η Συνάντηση, τη Φωτεινή Τσώνου που ερεύνησε το αρχείο και βοήθησε στη δημιουργία και προβολή των διαφανειών και όλους εσάς που την παρακολουθείτε, συμμετέχετε και τη στηρίζετε.

Σας ευχαριστώ πολύ, ελπίζοντας ότι θα γιορτάσουμε και πολλά άλλα γενέθλια....

Στη συνέχεια διαβάστηκε χαιρετισμός της Υπουργού Πολιτισμού και Αθλητισμού κ. Λυδίας Κονιόρδου:

Αγαπητοί φίλες και φίλοι, καλημέρα.

Είμαι ιδιαίτερα χαρούμενη που βρίσκομαι σήμερα εδώ, μαζί σας, για την Ετήσια Συνάντηση των Μουσείων του Νεότερου Πολιτισμού που διοργανώνει η Διεύθυνση Νεότερου Πολιτιστικού Αποθέματος και Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς. Επετειακή η σημερινή συνάντηση, καθώς συμπληρώνονται 20 χρόνια, και με κεντρικό θέμα που συμβαδίζει, όπως πάντα, με τις σύγχρονες μουσειολογικές τάσεις: “Μουσεία, Δημιουργικότητα και Τοπικές Κοινωνίες”. Τρεις άξονες που η διασύνδεσή τους στην εποχή μας φαντάζει ρεαλιστική και κρίνεται απαραίτητη. Ναι, τα μουσεία είναι εστίες δημιουργικότητας και, επιτρέψτε μου να πω, πολλές φορές εκρηκτικής και συγκινητικής. Κι αυτό γιατί, εν προκειμένω, αντλούν έμπνευση από παραδοσιακές τέχνες και τεχνικές, αγροδιατροφικές παραδόσεις, μύθους και κοινωνικές πρακτικές, όλες οι εκφάνσεις του νεότερου πολιτισμού μας δηλώνουν το παρόν.

Αυτή όμως η δημιουργικότητα αποκτά ακόμα μεγαλύτερη σημασία όταν δεν λειτουργεί απλά με τη λάμψη ενός διάττοντα αστέρα, αλλά συνδέεται άμεσα με τις τοπικές κοινωνίες, τις κινητοποιεί, ενδυναμώνοντας την πολιτισμική τους ταυτότητα και δημιουργώντας για αυτές μοντέλα βιώσιμης ανάπτυξης. Τα παραδείγματα στη χώρα μας είναι ήδη αρκετά για τη σημασία που έχει για την τοπική ανάπτυξη ένα μουσείο, το οποίο αντιλαμβάνεται πλήρως την κοινωνική διάσταση του ρόλου του και δρα ως κύτταρο δημιουργίας και εξωστρέφειας. Γιατί ναι, πολιτισμός και βιώσιμη ανάπτυξη συμβαδίζουν, αλληλοτροφοδοτούνται και αλληλοενισχύονται. Και σταθερό στόχο μας αποτελεί η ενσωμάτωση του πολιτισμού στις αναπτυξιακές πολιτικές.

Η ετήσια αυτή συνάντηση όμως παραμένει σταθερή και σε έναν από τους πρωταρχικούς θεματικούς της άξονες: την παρουσίαση των νέων εκπαιδευτικών προγραμμάτων των μουσείων. Εργαστήρια, βιωματικά σεμινάρια, μουσειοσκευές που κρύβουν έναν ολόκληρο μαγικό κόσμο, όλα αυτά καταδεικνύουν έναν χώρο ζωντανό, έναν χώρο που πάλλεται. Οι εξαιρετικά ενδιαφέροντες τίτλοι των παρουσιάσεων σε αυτήν την ενότητα κάνουν ήδη την αίθουσα να αντηχεί από τη χαρά και τα γέλια παιδιών, από τις απίθανες ερωτήσεις τους και τις ευρηματικές απαντήσεις σας.

Ευχαριστώντας θερμά όλους όσοι όλα αυτά τα χρόνια εργάστηκαν για την επιτυχή εξέλιξη αυτού του θεσμού, προετοιμάζοντας, παρουσιάζοντας και παρακολουθώντας, εύχομαι καλή επιτυχία στη σημερινή σας συνάντηση.

ΕΝΟΤΗΤΑ Α΄

ΜΟΥΣΕΙΑ,
ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΟΤΗΤΑ
ΚΑΙ ΤΟΠΙΚΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΕΣ

ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΣ:

ΓΙΑΝΝΗΣ ΔΡΙΝΗΣ:
Προϊστάμενος Τμήματος
Άυλης Πολιτιστικής
Κληρονομιάς και
Διαπολιτισμικών Θεμάτων

ΒΙΛΛΥ ΦΩΤΟΠΟΥΛΟΥ:
Διευθύντρια Νεότερου
Πολιτιστικού
Αποθέματος και
Άυλης Πολιτιστικής
Κληρονομιάς του ΥΠΠΟΑ

**ΜΟΥΣΕΙΑ ΚΑΙ
ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ**

Είμαστε ιδιαίτερα χαρούμενες και χαρούμενοι που σήμερα συζητάμε σε αυτό το, από παλιά ριζωμένο, δίκτυο -όπως μας το θύμισε η κα Χατζηνικολάου- το θέμα της Δημιουργικότητας και τις ευκαιρίες που μπορεί αυτό να ανοίξει για τα μουσεία μας.

Ο πολιτισμός είναι ίσως το πιο εμβληματικό από τα Δημόσια Αγαθά. Είναι δημόσιος εξ ορισμού. Αν δεν είναι δημόσιος, αν δεν έχει τουλάχιστον τις προβλέψεις για πρόσβαση όλων σε αυτόν, δεν είναι πολιτισμός, δεν είναι δηλαδή μια έκφραση που μπορούν να απολαύσουν όλες και όλοι, αλλά ένα περιορισμένο φαινόμενο, κατά το μάλλον ή ήττον προορισμένο να ξεχαστεί. Όπως όμως ξέρετε καλά όσοι είστε εδώ, οι πολιτισμικές εκφράσεις, ακόμη κι όταν έχουν πάψει να επιτελούνται, δεν ξεχνιούνται εύκολα. Τα μουσεία σας μας το αποδεικνύουν.

Μέσα από τον πολιτισμό μπορούμε να αναδείξουμε και να εμπεδώσουμε αξίες, όπως η ελευθερία της έκφρασης, η δημοκρατία, η ανεκτικότητα, η κοινωνική δικαιοσύνη, ο αμοιβαίος σεβασμός και η ισότητα (όλων, αλλά και μεταξύ των φύλων ιδίως). Τις αξίες δηλαδή που μας κάνουν περήφανες και περήφανους για την εξέλιξη των κοινωνιών στις οποίες ζούμε.

Ωστόσο, όλα αυτά λειτουργούν μέσα σε ένα οικονομικό πλαίσιο. Είναι η οικονομία περιορισμός για τις πολιτιστικές εκφράσεις; Είναι ο πολιτισμός μια πολυτέλεια; Πιστεύουμε ακράδαντα ότι η απάντηση και στα δύο ερωτήματα είναι όχι.

Ζούμε εδώ και επτά χρόνια μια δυσβάσταχτη οικονομική κρίση. Ο πολιτισμός, τόσο η Πολιτιστική Κληρονομιά όσο και η Σύγχρονη Δημιουργία, έχουν πληγεί πολύ σοβαρά από περικοπές, από ελλείψεις προσωπικού κλπ. Κάποιοι θεσμοί έχουν σχεδόν καταρρεύσει. Πιστεύουμε ότι ήρθε η ώρα να εξερευνήσουμε και να αξιοποιήσουμε τις δυνατότητες που προσφέρει ο πολιτισμός ως αναπτυξιακό εργαλείο, όχι μόνο οικονομικής ανάπτυξης αλλά και κοινωνικής συνοχής.

Ο πολιτιστικός και δημιουργικός τομέας δεν αποτελεί κόστος ή πολυτέλεια αλλά στρατηγική επένδυση για την Ελλάδα, και μάλιστα για την Ελλάδα της κρίσης. Ο πολιτισμός δεν θα πάψει ποτέ να αποτελεί δημόσιο αγαθό που θα βασίζεται σε μεγάλο ποσοστό στην κρατική επιχορήγηση -όση και όταν υπάρχει- δεν πρέπει όμως να υποτιμούμε και την αναπτυξιακή και επιχειρηματική του διάσταση που μπορεί να συμβάλει καθοριστικά στην οικονομία της χώρας. Η έρευνα της McKinsey, με θέμα «Η Ελλάδα 10 χρόνια μπροστά-προσδιορίζοντας το νέο μοντέλο ανάπτυξης (2011)»¹, κατέδειξε τη σημασία του πολιτισμού, που σε συνδυασμό με τον τουρισμό μπορεί να συμπεριληφθεί στους πέντε κύριους κλάδους πάνω στους οποίους θα πρέπει να στηριχθεί το νέο παραγωγικό μοντέλο της χώρας. Η έρευνα της Τράπεζας της Ελλάδος το 2014² έδειξε ανάγλυφα τη δυναμική του Πολιτιστικού και Δημιουργικού Τομέα. Η έρευνα της Deloitte το 2014³ απέδειξε ότι κάθε ευρώ που επενδύεται στον πολιτισμό, επιστρέφει 3 ευρώ πίσω, ένας τεράστιος πολλαπλασιαστής που δεν έχει όμοιο σε κανέναν άλλο τομέα. Εξαιρετικά χρή-

¹ http://www.sev.org.gr/Uploads/pdf/Greece_10_Years_Ahead_Executive_summary_Greek_version_small.pdf

² <http://www.bankofgreece.gr/BogEkdoseis/Paper2014175.pdf>

³ http://ep.culture.gr/el/Documents/%CE%9F%CE%94%CE%97%CE%93%CE%9F%CE%99-%CE%95%CE%93%CE%9A%CE%A5%CE%9A%CE%9B%CE%99%CE%9F%CE%99/%CE%9C%CE%95%CE%9B%CE%95%CE%A4%CE%95%CE%A3/Epiptoseis_Politismos_v.2.pdf.

σιμες πληροφορίες για τις Πολιτιστικές και Δημιουργικές Βιομηχανίες στην Ελλάδα μπορείτε να αντλήσετε από την πρόσφατη μελέτη του Ινστιτούτου Περιφερειακής Ανάπτυξης του Παντείου Πανεπιστημίου με τίτλο «Μελέτη για την χαρτογράφηση της Πολιτιστικής – Δημιουργικής Βιομηχανίας στην Ελλάδα» (2016)⁴. Με εξαίρεση την πρώτη μελέτη, αυτή της McKinsey, όλες οι άλλες μελέτες εκπονήθηκαν για λογαριασμό του ΥΠΠΟΑ, οι δύο τελευταίες μάλιστα χρηματοδοτήθηκαν από το ΕΣΠΑ 2014-2020 και είναι διαθέσιμες στην ηλεκτρονική διεύθυνση της Επιτελικής Δομής ΕΣΠΑ του ΥΠΠΟΑ. Σήμερα, θα ακούσετε στο Στρογγυλό Τραπέζι τα ενδιαφέροντα ευρήματα της μελέτης που εκπόνησε το IOBE για τα Μουσεία του ΠΙΟΠ⁵ και τη συμβολή τους στην τοπική ανάπτυξη. Ακόμη μια ενδιαφέρουσα μελέτη.

Φαίνεται λοιπόν ότι οι οικονομολόγοι και στην Ελλάδα έχουν στραφεί στο θέμα, ειδικά σε αυτήν την περίοδο που έχουμε απόλυτη ανάγκη να δούμε τι αποδίδει και σε οικονομικούς όρους αυτό που κάνουμε. Και αυτό που μας λένε οι μελέτες είναι ότι αποδίδει πολλά, κυρίως στην κοινωνία που ζει γύρω από τους πολιτιστικούς θεσμούς, τα μουσεία και τα μνημεία, τα θέατρα και τα φεστιβάλ. Έχει έρθει η ώρα οι ίδιοι οι πολιτιστικοί θεσμοί να δουν και να βελτιώσουν τα δικά τους οικονομικά.

Επιπλέον, το Υπουργείο εγκαινίασε μόλις πριν ένα μήνα την πρώτη στην Ελλάδα εκστρατεία ενημέρωσης για τη Σύμβαση για την Προστασία και Προώθηση της Ποικιλομορφίας των Πολιτιστικών Εκφράσεων. Το φυλλάδιο που συνοδεύει το φάκελο που παραλάβατε δίνει μια εικόνα για το πώς μπορούμε να δουλέψουμε μαζί για την ανάδειξη της ποικιλομορφίας των πολιτιστικών εκφράσεων. Χρειάζεται,

⁴ <http://ep.culture.gr/el/Pages/NewsFS.aspx?item=198>

⁵ http://iobe.gr/docs/pub/PRE_20052017_PUB_GR.pdf

επομένως, να δούμε όλοι μαζί πώς μπορούμε να ανακαλύψουμε τη δυναμική των συλλογών μας και των δράσεων που αναπτύσσουμε μέσα στα μουσεία μας. Μπορούμε να το κάνουμε γιατί έχουμε τεκμηριώσει πλέον τη διπλή υπόσταση των πολιτιστικών αγαθών: είναι ταυτοχρόνως φορείς οικονομικής αξίας, αλλά και ταυτοτήτων, νοημάτων και αξιών για ανθρώπους και κοινωνικές ομάδες.

Στην πρώτη Συνεδρία θα ακούσετε από τις ίδιες και τους ίδιους τους επαγγελματίες των μουσείων προτάσεις που αποδίδουν πίσω στην κοινωνία τη γνώση και τις τεχνικές που διαφυλάσσουν στις συλλογές τους. Πιο εντατικά θα συζητήσουμε στο Στρογγυλό Τραπέζι για την κρυμμένη δύναμη των συλλογών, αλλά και για τη δυνατότητα των μουσείων και των μνημείων του νεότερου πολιτισμού να αποτελέσουν κόμβους ερμηνείας του περιβάλλοντος, της τοπικής ιστορίας και να ενισχύσουν έτσι την εμπειρία του επισκέπτη. Πιστεύουμε, επίσης, ότι τα πωλητήρια των μουσείων είναι πολύ σημαντικά σε αυτή τη διαδικασία. Το Μουσείο Μπενάκη και το Μουσείο του ΠΛΙ υπήρξαν πρωτοπόρα σε αυτόν τον τομέα. Θέλουμε να ακούσουμε πώς οργανώνουν τα πωλητέα τους και πώς με τις παραγγελίες τους δίνουν μια μικρή, αλλά πολύ κρίσιμη ώθηση σε επαγγελματίες που εμπνέονται από την παράδοση ή διαμορφώνουν προϊόντα με περιβαλλοντική συνείδηση.

Η κεντρική θεματική της Συνάντησης λοιπόν εστιάζει στην καταλυτική σύνδεση πολιτισμού και δημιουργικότητας. Προτείνει έξυπνες, καινοτόμες και βιώσιμες συνέργειες, ώστε να αξιοποιηθούν γνώσεις, δεξιότητες και πολιτισμικές εκφράσεις που διαφυλάσσουμε στα μουσεία. Το κεντρικό μας ζητούμενο είναι οι συνεργατικές σχέσεις που μπορούν να αναπτυχθούν μεταξύ των μουσείων και των κλάδων της δημιουργικής οικονομίας.

Ίσως το σημερινό θέμα να σας έχει ξαφνιάσει, το αντιληφθήκαμε και από την ανταπόκριση, τα ερωτήματα που προ-

κάλεσε η αρχική μας πρόσκληση. Δεδομένου όμως ότι αυτός ο θεσμός των Ετήσιων Συναντήσεων έχει πλέον ενηλικιωθεί, αυτή είναι η 19η, κρίναμε ότι είναι καλό να αποκτήσει και έναν αναστοχαστικό χαρακτήρα. Σήμερα, σας προσκαλούμε να δούμε μαζί τα μουσεία από ένα άλλο πρίσμα, αυτό της οικονομικής τους συμβολής στις τοπικές κοινωνίες όπου λειτουργούν. Του χρόνου, στην 20η Συνάντηση, έχουμε την ιδέα να εξετάσουμε μαζί τον τρόπο που εσείς αποτιμάτε τα εκπαιδευτικά προγράμματα, 21 χρόνια μετά την πρώτη Συνάντηση: όσοι και όσες τα εκτελείτε, πώς τα “διορθώνετε” μέσα στο διάστημα που τα εκτελείτε; μετά πώς τα αποτιμάτε; πώς τα αποτιμούν τα διαφορετικά κοινά των συμμετεχόντων -παιδιά, εκπαιδευτικοί, γονείς, ενήλικες κλπ;

ΕΙΡΗΝΗ ΚΟΜΝΗΝΟΥ:

Προϊσταμένη του
Τμήματος Ευρωπαϊκής
Ένωσης της Διεύθυνσης
Διεθνών Σχέσεων και
Ευρωπαϊκής Ένωσης του
ΥΠΠΟΑ

Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΟΤΗΤΑ
ΣΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
«ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ
ΕΥΡΩΠΗ»

Η δημιουργικότητα στο Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα «Δημιουργική Ευρώπη» έχει σκοπό να αποδείξει πόσο σημαντικό είναι ένα σύγχρονο μουσείο να χρησιμοποιεί δημιουργικούς τρόπους στην παρουσίαση των εκθεμάτων αλλά και στην εξεύρεση πόρων, ώστε να καταστεί ελκυστικό αλλά και βιώσιμο. Σε αυτό το πλαίσιο παρουσιάστηκαν στη Συνάντηση οι ευρωπαϊκές πολιτικές και τα ευρωπαϊκά προγράμματα που χρηματοδοτούν πολιτιστικά σχέδια (projects), με έμφαση στο κατεξοχήν πρόγραμμα για τον πολιτισμό και τη δημιουργικότητα, τη «Δημιουργική Ευρώπη 2014-2020». Επίσης, παρουσιάστηκαν δύο παραδείγματα τέτοιων σχεδίων, χρηματοδοτούμενα από τη Δημιουργική Ευρώπη: **In-NovaMusEUm: Τα μουσεία επιστρέφουν στην τοπική κοινωνία μέσω της τέχνης και του φαγητού** και το **Erasmus+ The Creative Museum** και έγινε αναφορά στο επερχόμενο 2018 ως Ευρωπαϊκό Έτος Πολιτιστικής Κληρονομιάς.

ΦΑΝΗ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙΝΟΥ:
Αρχαιολόγος, Υπεύθυνη
του Λαογραφικού
Ιστορικού Μουσείου
Λάρισας

**ΤΟ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟ
ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ
ΛΑΡΙΣΑΣ ΚΑΙ Η ΤΕΧΝΗ
ΤΟΥ ΧΕΙΡΟΠΟΙΗΤΟΥ
ΣΤΑΜΠΩΤΟΥ**

Η τυποβαφική είναι η τεχνική διακόσμησης των υφασμάτων με χρήση ξυλοτύπων¹ και πινέλων. Οι μαρτυρίες για την τυποβαφική στη Θεσσαλία περιγράφουν την ύπαρξη συντεχνιών μπασματζήδων² κατά το 18ο αι. (β' τέταρτο). Η τεχνική διατηρήθηκε στον Τύρναβο, μια πόλη με σπουδαίο βιοτεχνικό παρελθόν, έως τη δεκαετία του 1980.

Τα τυποβαφεία του Τυρνάβου λειτουργούσαν ως βιοτεχνικά εργαστήρια οργανωμένα σε οικογενειακή βάση. Απασχολούσαν, για την εκτύπωση και τη βαφή με το πινέλο, γυναίκες, και, για το σκάλισμα των σφραγίδων και τις άλλες εργασίες, άνδρες.

Στο εργαστήριο το μαύρο περίγραμμα τυπωνόταν με ξυλότυπους επάνω σε υπόλευκο βαμβακερό ύφασμα. Οι ξυλότυποι σκαλίζονταν κυρίως σε ξύλο φλαμουριάς. Οι βαφές ήταν στην αρχή φυτικές κι αργότερα συνθετικές και οι μείξεις γίνονταν με μυστικές συνταγές. Τα χρώματα εφαρμόζονταν με ξυλότυπους ή με πινέλα αφού στέγνωνε καλά η μαύρη βαφή. Τα σταμπωτά του Τυρνάβου χρησιμοποιούνταν κυρίως για την οικιακή ένδυση και σπανιότερα για την ατομική. Τα κυριότερα είδη ήταν: τραπεζομάντηλα, κουρτίνες, καναπελίκια, πάντες, μαντήλια κ.ά. (Γουργιώτη, 1997).

¹ Ξύλινων σφραγίδων

² Μπασματζήδες αποκαλούνταν οι τυποβαφείς. Η λέξη προέρχεται από τη λέξη μπασμάς που λεγόταν το τυπωμένο βαμβακερό ύφασμα.

Τα δύο τελευταία μεγάλα εργαστήρια τυποβαφικής του Τυρνάβου ήταν των: Γεωργίου Σαΐνη και Θεμιστοκλή και Παναγιώτη Ιωαννίδη. Τα δύο εργαστήρια σημείωσαν μεγάλη ακμή κατά το β' τέταρτο του 20ού αι. Από το 1950 έως και τη δεκαετία 1980, οπότε και έπαυσε η λειτουργία τους, ακολούθησαν φθίνουσα πορεία .

Το Λαογραφικό Ιστορικό Μουσείο Λάρισας διασώζει το μεγαλύτερο μέρος των δύο εργαστηρίων έπειτα από προσπάθειες της αείμνηστης ιδρύτριας Λένας Γουργιώτη. Τα εργαλεία, οι στάμπες και τα σταμπωτά φυλάσσονται και εκτίθενται σε αντίστοιχη ενότητα στη μόνιμη έκθεση του μουσείου. Η τέχνη της τυποβαφικής ζωντανεύει ξανά μέσα από ποικίλες επιστημονικές και εκπαιδευτικές δράσεις όπως: το εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Παιχνίδια με τις στάμπες» που σχεδιάστηκε και υλοποιείται για σχολικές ομάδες πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, τα επιμορφωτικά σεμινάρια για εκπαιδευτικούς που διοργανώθηκαν μέσα στο ΛΙΜΛ, τα σεμινάρια τυποβαφικής για ενήλικες και ευπαθείς κοινωνικές ομάδες που πραγματοποιήθηκαν εντός και εκτός των τειχών του μουσείου και τη σχετική ημερίδα που διοργανώθηκε. Επιπλέον, σε επιστημονικές συναντήσεις, συνέδρια και σεμινάρια που υλοποιούνται εντός και εκτός ορίων Θεσσαλίας, η προοπτική αναβίωσης της τυποβαφικής τέχνης κερδίζει έδαφος.

Τα πιο πρόσφατα εγχειρήματα αποτελούν η ψηφιακή αντιγραφή αριθμού σφραγίδων και η πιλοτική έναρξη των πρώτων κύκλων σεμιναρίων σταμπωτού (με ανεξίτηλες βαφές) για ενήλικες με θέμα «Βιωματικά εργαστήρια τυποβαφικής με αντίγραφα μουσειακών σφραγίδων», στο πρότυπο των παραδοσιακών τυρναβίτικων τυποβαφείων.

Το επόμενο βήμα από την πλευρά του Λαογραφικού Ιστορικού Μουσείου Λάρισας είναι η εκπλήρωση του αρχικού στόχου: η αναβίωση των παλαιών τυποβαφείων και η πορεία προς την παραγωγή. Η αναβίωση της παλαιάς τεχνικής θα

συμβάλει στην προστασία της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς και θα αποτελέσει μια καινοτόμο δραστηριότητα, καθώς σήμερα πουθενά αλλού στην Ελλάδα δεν παράγονται σταμπωτά.

Βιβλιογραφία

Γουργιώτη, Λ. (1997). «Βιοτεχνιών συνέχειες. Τα σταμπωτά Τυρνάβου», στο Τα Ελληνικά Σταμπωτά, 18ος - 20ος αι., Αθήνα, ΚΑΠΟΝ.

ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΓΙΑΝΝΑΚΙΔΟΥ:

Ερευνήτρια, Πρόεδρος
Δ.Σ. του Εθνολογικού
Μουσείου Θράκης –
Αγγελική Γιαννακίδου

**ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ
ΣΤΟ ΕΘΝΟΛΟΓΙΚΟ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΘΡΑΚΗΣ-
ΑΓΓΕΛΙΚΗ
ΓΙΑΝΝΑΚΙΔΟΥ**

Από το 2013, ο πολιτισμός αναδείχθηκε ως το κλειδί για την αειφόρο ανάπτυξη και έχει συμπεριληφθεί ως τέταρτη θεμελιώδης αρχή στη, μετά το 2015, αναπτυξιακή ατζέντα των Ηνωμένων Εθνών, μαζί με τα ανθρώπινα δικαιώματα, την ισότητα και την αειφορία.

Το Ε.Μ.Θ. είναι ένα μουσείο νεότερης πολιτιστικής κληρονομιάς, το οποίο, από τα πρώτα χρόνια της ίδρυσής του, λειτουργεί στο πλαίσιο αυτό. Ο λαϊκός πολιτισμός αντιμετωπίζεται ως ζωντανός οργανισμός με οικονομικές, κοινωνικές και πολιτικές λειτουργίες που μεταβάλλονταν στην πορεία του ιστορικού γίνεσθαι και ενέχει τη δυναμική της αλλαγής και της δημιουργικότητας.

Η ιστορία, η οικονομία, η κοινωνική ιστορία των πραγμάτων, μας οδήγησαν στην ανάπτυξη μιας ενδογενούς αυτόνομης οικονομίας με έργα μικρής κλίμακας, αλλά μεγάλης αξίας. Η μετουσίωση των πραγμάτων ενισχύει οικονομικά το μουσείο και παράλληλα την πολιτιστική και παραγωγική ταυτότητα των περιοχών.

Μνήμες αποτυπωμένες πάνω στην ύλη, χαραγμένες στην πέτρα, τον πηλό ή το χαλκό, σκαλισμένες πάνω στο ξύλο ή κεντημένες στις φορεσιές, μας μιλούν για εκφράσεις, γνώσεις, δεξιότητες και δυνατότητες. Υλικά ταπεινά, καρυοφίλια, κατηφέδες, κουρελάκια ατλαζένια ή βαμβακερά που δένονται μαζί με χάντρες, αλλά και πολυτελή μέταλλα, ασημένια, μπρούτζινα ή φλουροκαπνισμένα, μπιρσίμια, γαϊτάρ-

νια και τέλεια αποτελούσαν και αποτελούν για μας σήμερα τον καμβά, τα υφάδια μιας δημιουργικότητας που αφηγείται την ιστορία του τόπου.

Από αυτήν την ανεξάντλητη πηγή, το Εθνολογικό Μουσείο Θράκης εμπνέεται και δημιουργεί αντικείμενα σύγχρονης αισθητικής, αξιοποιώντας τεχνικές, υλικά, θεματολογίες και σύμβολα διαχρονικά, δημιουργώντας την παράδοση του μέλλοντος. Μέσα από μια εικαστική διάσταση, ρούχα και αντικείμενα καθιστούν τη μνήμη παρούσα, ενεργή, δυναμική και δημιουργική, από τη διακόσμηση και το ένδυμα ως τα αγροδιατροφικά προϊόντα .

Το πωλητήριο του ΕΜΘ είναι παράδειγμα πολιτιστικής οικονομικής δημιουργίας μέσα από την οποία αναπτύσσονται οι δυνατότητες ώστε ν' αρχίσει κάποιος να πείθεται ότι η προσπάθεια φέρνει τη βελτίωση και η βελτίωση εμψυχώνει την προσπάθεια. Κατά συνέπεια, συμβάλλει στη μικροοικονομία του τόπου και διαδίδει την αισθητική της Θράκης που είναι συνυφασμένη με την καλαισθησία, την ιστορία και την επικοινωνία των λαών της περιοχής.

ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣ

ΠΟΤΗΡΟΠΟΥΛΟΣ:

Διδάκτωρ, Ερευνητής Γ΄
Βαθμίδας του Κέντρου
Έρευνας της Ελληνικής
Λαογραφίας της
Ακαδημίας Αθηνών

**ΥΦΑΙΝΟΝΤΑΣ ΔΕΣΜΟΥΣ
ΣΤΟ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΑΡΑΧΩΒΑΣ:
ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΑΡΑΔΟΣΗ
ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ
ΧΕΙΡΟΤΕΧΝΙΚΗ
ΠΑΡΑΓΩΓΗ**

ΙΩΑΝΝΗΣ ΦΑΠΠΑΣ:

Δρ. Αρχαιολογίας,
Πρόεδρος Διοικούσας
Επιτροπής του
Λαογραφικού Μουσείου
Αράχωβας

Η παρουσίαση του προγράμματος εστιάζει στο εγχείρημα της τοπικής κοινωνίας της Αράχωβας για τη δημιουργία ενός λαογραφικού-εθνογραφικού μουσείου, με την επιστημονική συνδρομή του Κέντρου Ερεύνης Ελληνικής Λαογραφίας, που θα συνδυάζεται με εργαστήρια εκμάθησης παραδοσιακών τεχνών και επαγγελμάτων. Αφορμή της προσπάθειας η αγωνία της τοπικής κοινότητας για το παρόν και το μέλλον της υφαντικής τέχνης και των άλλων τοπικών παραδοσιακών τεχνικών στις σύγχρονες συνθήκες της οικονομικής κρίσης. Το εγχείρημα αφορά ουσιαστικά στον πολυδιάστατο ρόλο της παράδοσης και του λαϊκού πολιτισμού στη σύγχρονη πραγματικότητα, και στη διασύνδεσή τους με μορφές βιώσιμης και κοινωνικά προσανατολισμένης ανάπτυξης.

Με σημείο αναφοράς το «συμβολικό κεφάλαιο» της υφαντικής τέχνης και τον ρόλο της στην κοινωνική και οικονομική ζωή της κοινότητας, το Λαογραφικό Μουσείο Αράχωβας επιχειρεί να ανταποκριθεί στην ανάγκη αυτοπροσδιορισμού των ανθρώπων της τοπικής κοινωνίας, αναδεικνύοντας

εκείνα τα στοιχεία που συγκροτούν την τοπική ταυτότητα. Επιδιώκει να αποτελέσει έναν ζωντανό μουσειακό, ερευνητικό και εκπαιδευτικό οργανισμό, έναν λειτουργικό κοινωνικό χώρο για την τοπική κοινωνία. Στο πλαίσιο αυτό, η διασύνδεση του μουσείου με τα Εργαστήρια Παραδοσιακών Τεχνών έχει ως στόχο τη συμβολή του σε μια βιώσιμη πρόταση οικονομικής πρακτικής, βασισμένη σε στοιχεία του παραδοσιακού πολιτισμού, προσδίδοντάς του ευρύτερα χαρακτηριστικά από αυτά ενός συμβατικού μουσείου.

Αναφορές:

- Ποτηρόπουλος Παρασκευάς και Φάππας Ιωάννης: Μουσειολογική Μελέτη για την υλοποίηση της μόνιμης έκθεσης και την οργάνωση του Λαογραφικού Μουσείου Αράχωβας, Αράχωβα 2016.
- Αικ. Πολυμέρου Καμπλάκη, Π. Ποτηρόπουλος, Ι. Καραχρήστος, Ζ. Μάργαρη, Ε. Καραμανές, (επιμ.) Λαϊκός Πολιτισμός και Τοπική Ανάπτυξη: Εκπαιδευτικό υλικό, στο επιμορφωτικό σεμινάριο, με τίτλο: ΛΑΪΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΤΟΠΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ, Ινστιτούτο Επιμόρφωσης του Εθνικού Κέντρου Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης, Αθήνα 2017.
- Λαογραφικό Μουσείο Αράχωβας: Το Μουσείο, Η προσπάθεια, Το σχέδιο και ο στόχος, βλ. <http://www.arachovamuseum.gr/>

ΜΑΡΙΑ ΚΟΚΟΡΟΤΣΚΟΥ:
Υπεύθυνη Εκπαιδευτικών
Προγραμμάτων, Μουσείο
Φωτογραφίας
Θεσσαλονίκης

**ΔΡΑΣΕΙΣ ΤΟΥ
ΜΟΥΣΕΙΟΥ
ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑΣ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΣΕ
ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΤΗΝ
ΤΟΠΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ
ΚΑΙ ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ
ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΟΤΗΤΑΣ**

Το Μουσείο Φωτογραφίας Θεσσαλονίκης διερευνά τρόπους να αυξήσει τα ίδια έσοδά του, ώστε να συνεχίσει να λειτουργεί απρόσκοπτα, διευρύνοντας συγχρόνως τις δράσεις του και αυξάνοντας τον αριθμό των επισκεπτών του από, κατά το δυνατό, διαφορετικές ομάδες πληθυσμού. Οι προσπάθειες αυτές εξεύρεσης χρημάτων γίνονται σε απόλυτη συμφωνία με τους στόχους ίδρυσης του μουσείου όπως περιγράφονται στον σχετικό νόμο ίδρυσης (Νόμος 2557 του 1997). Μεταξύ αυτών είναι και το εκπαιδευτικό έργο που στοχεύει στην εξοικείωση του κοινού όλων των ηλικιών με τη τέχνη της φωτογραφίας και τον κόσμο της εικόνας.

Ένας από τους βασικούς στόχους των εκπαιδευτικών δράσεων του μουσείου είναι να καλυφθεί το κενό που υπάρχει στην αγορά σε σεμινάρια και εργαστήρια στοχευμένα σε ένα συγκεκριμένο θέμα, καθώς και εκπαιδευτικές δράσεις που απευθύνονται στο κοινό που δεν βρίσκει ανάλογα εργαστήρια στην πόλη, όπως οι έφηβοι. Οι εκπαιδευτικές αυτές δράσεις δημιουργούν επίσης ευκαιρίες εργασίας για τους φωτογράφους.

Όλες αυτές οι δράσεις διευρύνουν το κοινό και αυξάνουν τον αριθμό των επισκεπτών και τα έσοδα του φορέα. Τα έσοδα από τα εργαστήρια δίνουν τη δυνατότητα στον φορέα να υλοποιήσει μια σειρά δωρεάν δράσεις για το κοινό της

πόλης, που θα ήταν αδύνατο να καλυφθούν από τον τακτικό προϋπολογισμό.

Επιπλέον, το μουσείο βοηθά επαγγελματίες ή καλλιτέχνες φωτογράφους στην προώθηση της δουλειάς τους, είτε υποστηρίζοντας τις δράσεις τους δωρεάν, είτε παραχωρώντας τον χώρο του καφέ σε καλλιτέχνες και ομάδες για εκπαιδευτικές δράσεις και παρουσιάσεις βιβλίων.

Στο πωλητήριο του μουσείου πωλούνται αντικείμενα που σχετίζονται με τη δημιουργική βιομηχανία του βιβλίου, εντύπων και άλλων αντικειμένων σε συνεργασία με άλλους εκδότες και δημιουργούς της τοπικής κοινωνίας. Το μουσείο, στην προσπάθειά του να είναι ανταποδοτικό στην κοινωνία, ενίσχυσε οικονομικά το πρώτο σχολείο ένταξης προσφύγων της Θεσσαλονίκης με τα έσοδα από τις πωλήσεις του καταλόγου της έκθεσης «Μια Άλλη Ζωή: ανθρώπινες ροές/άγνωστες Οδύσσειες».

Τα μουσεία στην εποχή της κρίσης μπορούν να θεωρηθούν μικρές επιχειρήσεις που πασχίζουν για βιώσιμη ανάπτυξη, συγχρόνως όμως μπορούν να παρέχουν τις υπηρεσίες τους στην κοινωνία σε τοπικό και εθνικό επίπεδο, χωρίς να κάνουν έκπτωση στο παραγόμενο πολιτιστικό προϊόν.

ΦΑΝΗ ΚΑΜΠΑΝΗ:
Αρχαιολόγος-
Μουσειολόγος, Ιστορικό
Μουσείο Κρήτης

**ΣΤΟΝ ΚΗΠΟ ΤΟΥ
ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ
ΚΡΗΤΗΣ ΚΑΙ ΕΝΑ
ΕΠΙΠΕΔΟ ΠΙΟ ΚΑΤΩ**

**ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ
ΜΑΘΙΟΥΔΑΚΗΣ:**
Υπεύθυνος Επικοινωνίας
του Ιστορικού Μουσείου
Κρήτης

Η σύναψη δημιουργικών σχέσεων συνεργασίας με επιμέρους κλάδους της πολιτιστικής βιομηχανίας, με φορείς και συλλογικότητες της τοπικής κοινωνίας, αποτελεί κεντρικό σημείο της στρατηγικής αναπτυξιακής ατζέντας και βιωσιμότητας του Ιστορικού Μουσείου Κρήτης. Εστιάζεται σε 2 σημεία: αφενός στην ανάπτυξη δημιουργικών υπηρεσιών και αφετέρου στη δημιουργία καινοτόμων πολιτιστικών προϊόντων, με συμβολική αξία, που επανεφευρίσκουν και αξιοποιούν δημιουργικά τις συλλογές του μουσείου και την πλούσια πολιτισμική παρακαταθήκη 17 αιώνων ιστορίας (από τα πρώτα βυζαντινά χρόνια ως τη σύγχρονη εποχή).

Στο παρόν report θα γίνει αναφορά σε δύο πλατφόρμες, μέσα από τις οποίες προωθείται συστηματικά η σύγχρονη καλλιτεχνική δημιουργία και κατά κάποιο τρόπο αντανakλούν την ευρύτερη προσέγγιση του Ι.Μ.Κ. σε ζητήματα ανάδειξης της σύγχρονης πολιτιστικής παραγωγής: τον κύκλο καλοκαιρινών εκδηλώσεων «Άμα βραδιάσει» και το Πωλητήριο του ΙΜΚ.

α) «Άμα βραδιάσει»: Πρόκειται για έναν κύκλο καλοκαιρινών εκδηλώσεων λόγου και μουσικής στον κήπο και τις συλλογές του μουσείου, που περιλαμβάνει την εμφάνιση, κατά κύριο λόγο, νέων καλλιτεχνών και μουσικών σχημάτων, από την εγχώρια αθηναϊκή, και κυρίως, την τοπική μουσική

σκηνή, καλύπτοντας ένα ευρύ φάσμα ακουσμάτων από την jazz, τα '60s, την πειραματική pop, το indie rock, την έθνικ, την παραδοσιακή μουσική και πολλά ακόμη είδη. Είναι ανοιχτός σε κάθε μορφή καλλιτεχνικής έκφρασης και στοχεύει στον πειραματισμό του κοινού και νέων δημιουργών με τη σύγχρονη κουλτούρα και τέχνη. Πέραν του γεγονότος ότι δίδεται βήμα σε νέους καλλιτέχνες να παρουσιάσουν τα αποτελέσματα της εργασίας τους, ενισχύονται παραπλεύρως επαγγέλματα του σύγχρονου πολιτισμού και της Δημιουργικής Οικονομίας που εμπλέκονται στη διαδικασία οργάνωσης των εκδηλώσεων. Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι καθ' όλη τη διάρκεια των εκδηλώσεων οι συλλογές του μουσείου είναι ανοικτές στο κοινό για μια νυχτερινή περιήγηση.

β) Κατεβαίνοντας τη σκάλα του νεοκλασικού κτηρίου, ένα επίπεδο πιο κάτω από τον κήπο, οδηγούμαστε στο πωλητήριο του Ι.Μ.Κ. (στο ισόγειο), όπου οι επισκέπτες του μουσείου μπορούν να βρουν ποικιλία διακοσμητικών και χρηστικών αντικειμένων, τις εκδόσεις της Εταιρίας Κρητικών Ιστορικών Μελετών που εκτείνονται σε πεδία ποικίλου επιστημονικού ενδιαφέροντος και πλήθος άλλων βιβλίων που αφορούν στην ιστορία της Κρήτης.

Σημαντική θέση στο πωλητήριο του μουσείου κατέχουν επίσης οι δημιουργίες νέων σχεδιαστών με σημείο αναφοράς τις συλλογές του Ι.Μ.Κ., την πολυκύμαντη ιστορία και τον πολιτισμό της νήσου.

Στόχος μας είναι ο ερεθισμός των βιωματικών αντιδράσεων του επισκέπτη, που συνδέονται στενά με τη μνήμη και την ταυτότητα, και η καλλιέργεια του αισθήματος ότι με την αγορά του κάθε αντικειμένου καθένας παίρνει μαζί του ένα κομμάτι του μουσείου. Ένα κομμάτι με συμβολική αξία και πολιτιστική υπεραξία που ενισχύει τη συνολική αίσθηση της επίσκεψής του.

Μέσα από τη δειγματοληπτική παρουσίαση των ανωτέρω δραστηριοτήτων του μουσείου σκοπός μας είναι η

καλλιέργεια της αίσθησης ότι το Ιστορικό Μουσείο Κρήτης αποτελεί ένα ανοικτό πεδίο συνάντησης και ανταλλαγής ιδεών –στην υπηρεσία της τοπικής κοινωνίας και της διεθνούς κοινότητας– που προωθεί συστηματικά τόσο την επιστημονική έρευνα, την εκπαίδευση, την ψυχαγωγία, όσο και τη σύγχρονη καλλιτεχνική δημιουργία και την πολιτιστική παραγωγή, δίνοντας περιθώριο έκφρασης σε όλες ανεξαιρέτως τις –ανήσυχες– δημιουργικές φωνές της κοινωνίας.

Κατά την διάρκεια του διαλείμματος μεταξύ των δύο ενοτήτων πραγματοποιήθηκε εργαστήριο Τυποβαφικής Σταμπωτών στο Κέντρο Μελέτης Νεότερης Κεραμικής με τη χορηγία του Λαογραφικού Ιστορικού Μουσείου Λάρισας.

ΕΝΟΤΗΤΑ Β΄

ΝΕΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ
ΜΟΥΣΕΙΩΝ ΝΕΟΤΕΡΟΥ
ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΣ:

ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΜΠΙΧΤΑ:
Αρχαιολόγος ΔΝΠΑΑΠΚ

ΝΙΚΟΛΕΤΤΑ
ΛΙΑΚΟΣΤΑΥΡΟΥ:

Επικεφαλής
του Μουσείου
Τηλεπικοινωνιών του
Ομίλου ΟΤΕ

ΜΟΥΣΕΙΟΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΕΣ
ΔΡΑΣΕΙΣ ΜΟΥΣΕΙΟΥ
ΤΗΛΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΩΝ
2017-2018

Ψηφιακές εφαρμογές και εκπαιδευτικά προγράμματα, τεχνολογία και τέχνη, εικονική και επαυξημένη πραγματικότητα, ο ρόλος και η σημασία του στόχου κάθε εκπαιδευτικού προγράμματος ως οδηγός στον σχεδιασμό και την υλοποίησή του: τα παραπάνω θέματα αποτέλεσαν το περιεχόμενο της παρουσίασης του Μουσείου Τηλεπικοινωνιών του Ομίλου ΟΤΕ στην ημερίδα της ΔΝΠΑΑΠΚ.

Η πορεία της παρουσίασης

Ξεκινώντας από τη σημασία του τεχνολογικού πολιτισμού-που παρουσιάζεται στο Μουσείο Τηλεπικοινωνιών- βάλαμε στο επίκεντρο της συζήτησης την επίδραση της τεχνολογίας στην καθημερινή ανθρώπινη δραστηριότητα, η οποία δανείζεται στοιχεία και ανακαλύπτει από την επιστήμη, αλλά κυρίως διευκολύνει τον άνθρωπο και εξελίσσει την κοινωνία.

Η παρουσίαση συνεχίζεται με την αναφορά στην ιστορία των τηλεπικοινωνιών που αριθμεί πάνω από 150 χρόνια και αποτελεί την έμπνευση για τη δημιουργία δράσεων και προγραμμάτων για σχολικές ομάδες και οικογένειες αντίστοιχα. Ως παράδειγμα παρουσιάζεται το πρόγραμμα με τίτλο «Mixed Realities στο Μουσείο» που αποτελεί μία από τις πρώτες δράσεις, όπου χρησιμοποιήθηκαν ψηφιακές εφαρμογές και μέσα για την υλοποίησή του. Είναι αλήθεια ότι τα παιδιά και οι έφηβοι είναι το κυρίαρχο κοινό στο μουσείο μας (85%).

Ένα κοινό εξοικειωμένο και «ενθουσιασμένο», που μπορεί να κατανοήσει τις συλλογές και την ιστορία των τηλεπικοινωνιών, να νιώσει τον παλμό της καθημερινότητας ανθρώπων άλλων εποχών μέσω AR (augmented reality) & VR (virtual reality).

Παρουσιάστηκαν, επίσης, τα επιμέρους στάδια του προγράμματος, το κοινό, ο στόχος αλλά, κυρίως, τα ψηφιακά μέσα που χρησιμοποιήσαμε, έτσι ώστε το πρόγραμμα να είναι βιωματικό, εντυπωσιακό, συμμετοχικό και κυρίως ευχάριστο παιδαγωγικά για το κοινό.

Η χρήση των ψηφιακών μέσων έδωσε στους συμμετέχοντες την ευκαιρία να βιώσουν επιπλέον «πραγματικές» των εκθεμάτων και του ιστορικού και κοινωνικού πλαισίου που αυτά δημιουργήθηκαν και χρησιμοποιήθηκαν.

Οι γονείς και τα παιδιά συμμετείχαν με μεγάλο ενθουσιασμό στο πρόγραμμα. Για τα παιδιά ήταν μια ευχάριστη έκπληξη που είχαν τη δυνατότητα να δουν και να ζήσουν εμπειρίες τηλεπικοινωνιών με τα μέσα που αγαπούν και προτιμούν, ενώ μέσα από τις ψηφιακές εφαρμογές βίωσαν τις πολλαπλές δυνατότητες της ψηφιακής εποχής.

Η εμπειρία από το πρόγραμμα ήταν θετική, επαναφέροντας και ισχυροποιώντας τη σημασία του στόχου κάθε εκπαιδευτικού προγράμματος. Το περιεχόμενο, η δομή, οι εκπαιδευτικοί στόχοι είναι καθοριστικά για κάθε εκπαιδευτικό πρόγραμμα, ενώ τα μέσα (παραδοσιακά ή ψηφιακά), υποστηρίζουν το νόημα και κυρίως ενδυναμώνουν την εμπειρία του επισκέπτη.

ΙΩΑΝΝΑ ΜΑΥΡΙΑ:

Υπεύθυνη του Εκθεσιακού
Πολιτιστικού Χώρου Alpha
Bank Ναυπλίου

Ο ΖΩΓΡΑΦΟΣ ΘΕΟΦΙΛΟΣ

ΚΑΣΣΙΑΝΗ ΠΛΑΤΗ:

Υπεύθυνη Εκπαιδευτικών
Προγραμμάτων,
Πελοποννησιακό Λαογραφικό
Ίδρυμα «Β. Παπαντωνίου»

Αρχικά, έγινε μια σύντομη αναφορά στον Εκθεσιακό - Πολιτιστικό Χώρο, τις εκθέσεις και τα εκπαιδευτικά προγράμματα που έχουν πραγματοποιηθεί από το 2006 που εγκαινιάστηκε. Στη συνέχεια, παρουσιάστηκαν αναλυτικά οι στόχοι της έκθεσης και ο τρόπος με τον οποίο προετοιμάστηκε, ώστε να αποκτήσει χαρακτήρα κατανοητό για τα παιδιά της πρωτοβάθμιας και της δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Μέσα από φωτογραφίες, το κοινό είχε τη δυνατότητα να κατανοήσει το εκθεσιακό περιεχόμενο το οποίο αναπτύσσεται με βάση επτά από τα εικοσιτέσσερα, συνολικά, έργα του Θεόφιλου που ανήκουν στη συλλογή. Τα έργα έχουν μετατραπεί σε ψηφιακές, τρισδιάστατες κατασκευές, ενώ αντικείμενα που προέρχονται από τις συλλογές του Πελοποννησιακού Λαογραφικού Ιδρύματος, που βρίσκεται επίσης στο Ναύπλιο, πλαισιώνουν κάθε κατασκευή.

Επίσης, παρουσιάστηκαν τα δύο έντυπα –ένα για κάθε βαθμίδα- που δίνονται στα παιδιά κατά τη διάρκεια των προγραμμάτων. Τα έντυπα έχουν επιμεληθεί ειδικοί μουσειοπαιδαγωγοί με στόχο τη δραστηριοποίηση και τη συμμετοχή των παιδιών, διαφορετικών ηλικιών και ενδιαφερόντων.

Τέλος, προβλήθηκαν φωτογραφίες από τις επισκέψεις των μαθητών στον Εκθεσιακό Χώρο αλλά και από τα έργα που δημιουργούν τα ίδια τα παιδιά στο τέλος των προγραμμάτων.

ΒΑΛΕΝΤΙΝΑ ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ:

Παιδαγωγός-Εμφυχώτρια,
Υπεύθυνη του Τμήματος
Μουσειακής Μάθησης,
Εθνολογικό Μουσείο Θράκης
- Αγγελική Γιαννακίδου

**ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ
ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ
ΤΟΥ ΕΘΝΟΛΟΓΙΚΟΥ
ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΘΡΑΚΗΣ
ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΩΝ
ΕΛΕΥΘΕΡΟΥ ΧΡΟΝΟΥ**

Συμβαδίζοντας με τις σύγχρονες πρακτικές μουσειολογίας, το ΕΜΘ από την ίδρυσή του έδωσε ιδιαίτερη βαρύτητα στον εκπαιδευτικό χαρακτήρα του. Το τμήμα Μουσειοπαιδαγωγικής, από το 2002, σχεδιάζει και υλοποιεί εκπαιδευτικά προγράμματα και εργαστήρια που απευθύνονται σε όλες τις ηλικιακές ομάδες, βαθμίδες εκπαίδευσης και οργανωμένες ομάδες, εντός και εκτός τυπικού πλαισίου μάθησης. Η διευρυμένη μαθησιακή πολιτική του μουσείου βασίζεται σε θεωρίες μάθησης που αφορούν στη βιωματική μάθηση, την ανακαλυπτική, την αντικειμενοκεντρική και την αυτόβουλη μάθηση. Έτσι, δίνεται η δυνατότητα στους συμμετέχοντες να κατακτήσουν κάτι περισσότερο από γνωστικούς στόχους. Η ατομική εμπειρία και ερμηνεία, σε συνδυασμό με την ευελιξία που παρέχει το περιβάλλον, οδηγεί σε ουσιαστική σχέση μουσείου και κοινού.

Σε αλληλεπίδραση με την τοπική κοινωνία το μουσείο σχεδιάζει και παρέχει εργαστήρια ελεύθερου χρόνου. Τα εργαστήρια αφορούν όλες τις ηλικιακές ομάδες, από παιδιά έως και ενήλικες, είναι σχεδιασμένα από επιστημονικά καταρτισμένους συνεργάτες του μουσείου και αξιοποιούν τα ενδιαφέροντα, τις ικανότητες και τις εμπειρίες των συμμετεχόντων, ανταποκρινόμενα στην επιθυμία και την ανάγκη τους για: δημιουργική απασχόληση, αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου, αυτόβουλη μάθηση, επαγγελματικό προσανατολισμό, ψυχαγωγία, κοινωνικοποίηση, επικοινωνία κτλ.

Τα εκπαιδευτικά προγράμματα του ΕΜΘ¹ είναι χωρισμένα σε 2 κατηγορίες: Αυτοτελές εκπαιδευτικό πρόγραμμα και ετήσιο εκπαιδευτικό πρόγραμμα. Τα αυτοτελή εκπαιδευτικά πρόγραμμα είναι διάρκειας 90 λεπτών, έτοιμα για υλοποίηση από εμψυχωτές σε οποιαδήποτε οργανωμένη ομάδα Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Το 2015 ξεκίνησε ο σχεδιασμός ετήσιων εκπαιδευτικών προγραμμάτων με κύριο στόχο να δοθεί στους συμμετέχοντες χρόνος. Χρόνος για οικειοποίηση με το μουσείο, χρόνος για ουσιαστική εμπλοκή με τη θεματική ενότητα που ασχολούνται, χρόνος για να γίνουν λάθη και χρόνος για επεξεργασία, κριτική σκέψη και προβληματισμό. Ο σχεδιασμός του ετήσιου εκπαιδευτικού προγράμματος γίνεται σε συνεργασία με τον/την εκπαιδευτικό, ο οποίος μπορεί να δώσει πληροφορίες για τη δυναμική και τις ανάγκες της ομάδας του. Το ετήσιο εκπαιδευτικό πρόγραμμα είναι “custom made” επάνω στις ιδιομορφίες της εκάστοτε ομάδας. Τα βασικά χαρακτηριστικά του προγράμματος είναι ότι αποτελείται από 5 έως 10 συναντήσεις μέσα στην ακαδημαϊκή χρονιά και ότι η ομάδα δουλεύει πάνω στην ίδια θεματική, αξιοποιώντας το αρχαιολογικό υλικό του μουσείου και αντικείμενα της συλλογής και χρησιμοποιώντας τεχνικές και μεθόδους που ταιριάζουν στη συγκεκριμένη ομάδα. Το πρόγραμμα ολοκληρώνεται είτε με μια τελική δράση/παρουσίαση, ή ένα προϊόν (έντυπο, αντικείμενο, οπτικοακουστικό υλικό), ή τον συνδυασμό των δύο.

¹ www.emthrace.org/mathisi (πρόσβαση στον αναλυτικό κατάλογο των εκπαιδευτικών προγραμμάτων του ΕΜΘ)

ΧΑΡΑ ΑΠΟΣΤΟΛΑΚΗ:

Αρχειονόμος-
Βιβλιοθηκονόμος, Υπεύθυνη
Συλλογών της Οικίας-
Μουσείου Ελευθερίου
Βενιζέλου

**ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΙ
ΒΙΩΜΑΤΙΚΑ ΣΕΜΙΝΑΡΙΑ**

Τα εκπαιδευτικά προγράμματα και οι βιωματικές δράσεις του ιδρύματος που εφαρμόζονται συνεχώς από το 2008, απευθύνονται σε μαθητές της πρωτοβάθμιας και της δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Το θέμα τους επικεντρώνεται στη σύγχρονη ελληνική ιστορία, στη ζωή, στη δράση και στην εποχή του Ελευθερίου Βενιζέλου. Επιδίωξή μας είναι μία διαφορετική προσέγγιση της ιστορίας, η οποία να επιτυγχάνεται με την ενεργή διανοητική και συναισθηματική εμπλοκή των εκπαιδευόμενων στη διαδικασία της μάθησης.

Το παιδαγωγικό σενάριο δημιουργεί ένα δυναμικό περιβάλλον αναζήτησης που κινητοποιεί τους εκπαιδευόμενους, εντάσσοντας τους σε μία ενεργητική μαθησιακή διαδικασία με στόχο την προώθηση της πολιτιστικής εκπαίδευσης και ενημέρωσης, ενώ ταυτόχρονα υπηρετεί μαθησιακούς στόχους σε επίπεδο περιεχομένου, δεξιοτήτων και αξιών. Όλες οι βιωματικές δράσεις του ιδρύματος σχεδιάζονται με βάση τις αρχές της εποικοδομητικής θεωρίας μάθησης, σύμφωνα με την οποία ο εκπαιδευόμενος καλείται να δράσει προκειμένου να αποκτήσει γνώση· έτσι υπηρετούνται δύο στόχοι: η διασκέδαση και η μάθηση.

Με τον τρόπο αυτό, τα προγράμματα συμβάλλουν στην ανάπτυξη των ικανοτήτων των παιδιών, αναπτύσσουν την έμφυτη χαρά και περιέργειά τους, ενώ προάγουν και τη δημιουργικότητά τους. Με τρόπο βιωματικό και ανακαλυπτικό οι μαθητές γνωρίζουν την πολυδιάστατη προσωπικότητα του Έλληνα πολιτικού και το αγαπημένο πατρικό του σπίτι στη

Χαλέπα Χανίων. Επίσης, προσεγγίζουν την καθημερινότητα της εποχής, που σημάδεψε με τη δράση του ο μεγάλος πολιτικός, συγκρίνοντάς τη με το σήμερα.

Έτσι, το μουσείο της Χαλέπας, το σπίτι του Βενιζέλου, γίνεται ένας χώρος χαράς, έμπνευσης, γνώσης και δημιουργίας όπου μπορείς:

- Να πάρεις μέρος σ' ένα φανταστικό ταξίδι στο παρελθόν, με αποσκευές τη φαντασία, τα συναισθήματα, το πνεύμα της περιπέτειας.
- Να πάρεις συνέντευξη από έναν πρωθυπουργό.
- Να ψάξεις κρυμμένα συναισθήματα.
- Να βρεθείς μπροστά σε σημαντικά ιστορικά γεγονότα
- Να ερευνήσεις από κοντά βήμα προς βήμα μία απόπειρα δολοφονίας.
- Να συμμετάσχεις σε μία επανάσταση.
- Να εξερευνήσεις την «πολιτική» γειτονιά της Χαλέπας.

ΑΜΑΛΙΑ ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ:
Εκπαιδευτικός, Υπεύθυνη
Εκπαιδευτικών
Προγραμμάτων, Μουσείο
Θυμάτων Ναζισμού Διστόμου

**ΤΟ ΠΑΡΑΚΛΙ: ΜΙΑ
ΣΥΛΛΟΓΗ ΓΕΝΝΙΕΤΑΙ ΑΠΟ
ΤΗΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ**

Θέμα της παρουσίασης είναι η διαχείριση και η οργάνωση μιας συλλογής του Μουσείου Θυμάτων Ναζισμού.

Πρόκειται για μια συλλογή αντικειμένων λαογραφικού ενδιαφέροντος, προϊόν της αγάπης μίας παρέας γυναικών. Η συλλογή φιλοξενείται σε αίθουσα του ισογείου και αποτελεί την έξοδο και αποφόρτιση του επισκέπτη, μετά από την ξενάγηση στις αίθουσες του ορόφου που αφηγούνται το χρονικό της σφαγής του Διστόμου.

Οι συλλέκτριες, κινημένες από νοσταλγία για το χαμένο παρελθόν, θέλησαν να αναβιώσουν την ατμόσφαιρα ενός τυπικού, χαρακτηριστικού, διστομίτικου σπιτιού της περιόδου του Μεσοπολέμου. Στην πραγματικότητα όμως, η συλλογή είναι ένα άναρχο αρχείο, χωρίς σαφείς θεματικούς άξονες και ιστορικές αναφορές, ατεκμηρίωτο, χωρίς να έχει καταγραφεί ποτέ το περιεχόμενό της.

Η διαχείριση, όμως, της συλλογής, εκτός από αδιέξοδα και προβλήματα, θέτει και προκλήσεις που μπορεί να οδηγήσουν σε μία σύγχρονη μουσειολογική προσέγγιση. Τα ίδια τα αντικείμενα της λαογραφικής συλλογής είναι τεκμήρια που αφηγούνται ιστορίες των ανθρώπων της κοινότητας που χάθηκαν την ημέρα της σφαγής από τα ναζιστικά στρατεύματα Κατοχής. Επομένως, είναι αφηγηματική ανάγκη να συνδεθούν οργανικά οι δύο συλλογές. Η σύνδεση των συλλογών και η τεκμηρίωσή τους μπορεί να γίνει με τέτοιο τρόπο, ώστε το Μουσείο Θυμάτων Ναζισμού να αποτελέσει το κέντρο της κοινότητας και να προσφέρει κοινωνικό έργο, άρρηκτα δεμένο με τη μαθητική κοινότητα και με τους ηλικιωμένους.

να εξελιχθεί σε ένα μουσείο του 21ου αιώνα, ικανό να προσφέρει διαφορετικές εμπειρίες, σχεδιασμένες από κοινού με την τοπική κοινότητα, έχοντας ως λέξεις-κλειδιά τα ρήματα: δημιουργώ, μοιράζομαι, συνδέομαι, με σημείο αναφοράς τα τεκμήρια, υλικά και άυλα του μουσείου. Έτσι, η καταγραφή και η τεκμηρίωση της συλλογής, μέσα από κύκλους κοινών δράσεων, θα οδηγήσει στη δημιουργία ενός εργαλείου αυτογνωσίας της κοινότητας, το οποίο αντιπροσωπεύει τη συλλογική της ταυτότητα: το παράκλι, που ήταν ένα κρυφό συρτάρι ή χώρισμα στις παλιές κασέλες, όπου έκρυβαν χρήματα, κοσμήματα ή άλλα πολύτιμα του σπιτιού.

Το παράκλι λοιπόν της κοινότητας του Διστόμου, θα είναι το Μουσείο Θυμάτων Ναζισμού με τις συλλογές του που γεννήθηκαν μέσα από τις ανάγκες και τις πρακτικές της κοινότητας, αλλά και με πολιτικές και δράσεις προσανατολισμένες στις ανάγκες του μέλλοντος, μέσα από το παρελθόν.

ΑΓΝΗ ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΗ:
Ιστορικός-Αρχαιολόγος,
Ιστορικό Μουσείο
Αλεξανδρούπολης

ΜΕΡΙΔΙΟ ΣΤΗ ΜΟΙΡΑ:
ΔΙΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ
ΜΟΥΣΕΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

Σκοπός της παρούσας εισήγησης είναι να παρουσιάσει ένα διαδραστικό, βιωματικό και απόλυτα διερευνητικό, μουσειακό εκπαιδευτικό πρόγραμμα, όπως αυτό σχεδιάστηκε και υλοποιείται από την εισηγήτρια στο Ιστορικό Μουσείο Αλεξανδρούπολης, με βάση τον μουσειολογικό σχεδιασμό του εν λόγω μουσείου, αλλά και με βάση τη σύγχρονη άποψη της μουσειοπαιδαγωγικής, που προτάσσει την αυτόβουλη και διερευνητική μουσειακή μάθηση (Falk & Dierking, 2001). Η εμπλουτισμένη μουσειακή εμπειρία και μάθηση αποτελεί ζητούμενο στο εν λόγω μουσείο, ενώ παράλληλα, η αναζήτηση πρωτότυπων, ευέλικτων και δημιουργικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων εντείνεται τα τελευταία χρόνια, καθώς συνεχώς αλλάζουν τα ενδιαφέροντα, οι προσδοκίες και οι αναζητήσεις του ανήλικου και ενήλικου κοινού, ειδικά των μαθητών της νέας γενιάς, οι οποίοι επιθυμούν διαδραστικά προγράμματα και εμπυχωτικές μουσειακές δράσεις. Για να γίνει όμως κατανοητό αυτό το πλέγμα σχέσεων που δημιουργείται ανάμεσα στον επισκέπτη του Ιστορικού Μουσείου Αλεξανδρούπολης και στο ίδιο το μουσειακό περιβάλλον, ως εναλλακτικό περιβάλλον μάθησης και ψυχαγωγίας, κρίνεται σκόπιμο στην παρούσα εισήγηση να γίνει αρχικά μια ενδεικτική αναφορά στη δομή, στον μουσειολογικό σχεδιασμό και στην εκπαιδευτική πολιτική του Ιστορικού Μουσείου Αλεξανδρούπολης, ενώ στη συνέχεια να παρουσιαστεί ένα ενδεικτικό διερευνητικό μουσειακό πρόγραμμα.

Στο πρώτο μέρος της εισήγησης, γίνεται μία σύντομη παρουσίαση των μουσειακών συλλογών και του σύγχρονου

μουσειολογικού σχεδιασμού του Ιστορικού Μουσείου Αλεξανδρούπολης. Επίσης, προβάλλεται ο παιδαγωγικός και κοινωνικός ρόλος του συγκεκριμένου μουσείου, όπως αυτός προκύπτει από τη σχέση του με την εκπαιδευτική κοινότητα και με την κοινωνία ευρύτερα, μέσα από στοχευμένες μουσειακές και εκπαιδευτικές δράσεις. Ολοκληρώνοντας το πρώτο μέρος, γίνεται αναφορά συνολικά στις θεματικές ενότητες των εκπαιδευτικών προγραμμάτων.

Στο δεύτερο μέρος της εισήγησης, η εισηγήτρια εστιάζει σε εκπαιδευτικά προγράμματα του Ιστορικού Μουσείου, που αξιοποιούν σύγχρονες μουσειοπαιδαγωγικές πρακτικές, με έμφαση στην αξιοποίηση της θεατρικής διερεύνησης και των θεατρικών τεχνικών σε μουσειακό περιβάλλον.

Συγκεκριμένα, γίνεται η παρουσίαση ενός μουσειακού προγράμματος με τίτλο «Μουσείο: Μερίδιο στη μοίρα», που εκκινεί με βιωματικό τρόπο από την εξοικείωση των συμμετεχόντων με τα μουσειακά εκθέματα και εξελίσσεται πολυτροπικά (μουσειακές αφηγήσεις, δραματοποίηση, ομαδοσυνεργατικές δράσεις) σε ένα διερευνητικού χαρακτήρα εκπαιδευτικό πρόγραμμα, όπου οι μαθητές καλούνται να ανιχνεύσουν το παρελθόν των ποικίλων πολιτισμικών και εθνοτοπικών ομάδων που κατοίκησαν τη Θράκη, και συγκεκριμένα την περιοχή της Αλεξανδρούπολης, στη διάρκεια των ιστορικών, κοινωνικών και γεωπολιτικών αλλαγών του 20ου αιώνα (Μικρασιατική καταστροφή, ανταλλαγή πληθυσμών 1922-1924). Μέσα από τη διερεύνηση στο μουσείο, την κατάλληλη εμφύχωση και τη δυναμική της ομάδας, οι συμμετέχοντες μαθητές μπορούν να αντιληφθούν πτυχές του παρελθόντος, που αγνοούσαν, να γίνουν δημιουργοί προσωπικών νοημάτων (Macdonald 2014) και να καλλιεργήσουν την κριτικοστοχαστική σκέψη μέσα από την αυτοέκφραση, τη δημιουργικότητα, την αναγωγή του παρελθόντος στο παρόν, τη δημιουργία αλληλουχιών και αναλογιών για την κοινή ανθρώπινη μοίρα σε σημαντικές ιστορικές περιόδους (περιόδους εμπόλεμων

συρράξεων, πολιτικών και κοινωνικών ανακατατάξεων).

Λέξεις κλειδιά: μουσείο, σύγχρονος μουσειολογικός σχεδιασμός, διερευνητικά μουσειακά προγράμματα, θεατρικές τεχνικές σε μουσειακό περιβάλλον.

Ο νέος εκπαιδευτικός φάκελος για το πρόγραμμα «Το Ναύπλιο στον 19ο αιώνα» δημιουργήθηκε το 1990 και λειτούργησε περιστασιακά ως το 1995, απευθυνόμενος σε σχολικές ομάδες γυμνασίου και λυκείου. Ήταν το αποτέλεσμα της συνεργασίας του τμήματος εκπαιδευτικών προγραμμάτων του ΠΛΙ, των εκπαιδευτικών του νομού Αργολίδας και του σωματείου «Φίλοι του ΠΛΙ». Το 1995 εντάχθηκε στα μόνιμα εκπαιδευτικά προγράμματα του Μουσείου και από τότε επιδιώκει να φέρει τα παιδιά σε επαφή με την έννοια της πόλης-μουσείου, και παράλληλα, να τους δώσει την ευκαιρία να παρατηρήσουν, να συγκρίνουν και να γνωρίσουν την πόλη μέσα από έναν ευχάριστο περίπατο.

Το πρόγραμμα:

- Στοχεύει στη σύνδεση του πολιτιστικού τοπίου της πόλης του Ναυπλίου με το μουσείο.
- Επιδιώκει τη γνωριμία με τα ιστορικά και αρχιτεκτονικά χαρακτηριστικά μιας εποχής και την περιβαλλοντική σύγκριση του χθες με το σήμερα.
- Επιθυμεί να γίνει το εργαλείο που θα χρησιμοποιήσει ο μικρός ή νεαρός επισκέπτης για να ανακαλύψει μια εποχή μέσα από τα στοιχεία που προσφέρει το δομημένο περιβάλλον.
- Παράλληλα μπορεί να γίνει αφετηρία για τη δημιουργία, από τα ίδια τα παιδιά, ενός προγράμματος που να αφορά τον δικό τους τόπο, είτε πρόκειται για αστικό περιβάλλον

είτε για περιβάλλον υπαίθρου που, όμως, τις περισσότερες φορές η καθημερινότητα τους αφαιρεί τη δυνατότητα μιας ιδιαίτερης παρατήρησης.

Ο νέος συνοδευτικός φάκελος του προγράμματος δημιουργήθηκε τόσο για τους μαθητές όσο και για τους εκπαιδευτικούς. Περιλαμβάνει ένα έντυπο για τον εκπαιδευτικό με πληροφορίες σχετικά με το πρόγραμμα, ιστορικά στοιχεία για τη διαδρομή που ακολουθούν τα παιδιά, καθώς και προτεινόμενες δραστηριότητες για τη συνέχεια της δράσης στην τάξη. Επίσης, περιέχει κάρτες με την εικόνα των κτηρίων που συναντούν κατά την περιήγηση στην πόλη, καθώς και ένα χάρτη με πληροφορίες. Αφού ολοκληρωθεί η διαδρομή και οι μαθητές πάρουν τις κάρτες, ανασυνθέτουν τη διαδρομή στο χάρτη τοποθετώντας τις κάρτες στη σωστή θέση.

ΦΩΤΕΙΝΗ ΛΕΚΚΑ:

Μουσειολόγος, Δρ. Ιστορίας,
Επιστημονική Υπεύθυνη του
Μουσείου της Πόλης του
Δήμου Καρδίτσας

**ΜΕ ΑΦΟΡΜΗ ΕΝΑ ΩΡΑΙΟ
ΚΤΗΡΙΟ ΤΟΥ 1862:
ΙΣΤΟΡΙΕΣ ΑΠΟ ΤΗΝ
ΚΑΡΔΙΤΣΑ ΤΗΣ ΥΣΤΕΡΗΣ
ΟΘΩΜΑΝΙΚΗΣ ΕΠΟΧΗΣ**

ΠΕΤΡΟΣ ΚΟΜΠΟΡΟΖΟΣ:

Ερευνητής, εξωτερικός
συνεργάτης του Μουσείου
της Πόλης του Δήμου
Καρδίτσας

ΜΙΧΑΗΛ ΠΑΠΑΝΤΩΝΗΣ:

Εκπαιδευτικός

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

ΜΠΙΛΙΟΥΡΗΣ:

Εικαστικός

Η συλλογή και η συνδυαστική ιστορική έρευνα πηγών και μουσειακών τεκμηρίων που αφορούν στην ιστορία της Καρδίτσας διαχρονικά (15ος-20ος αιώνας) επέτρεψαν, πριν μία δεκαετία περίπου, τη δημιουργία της πολυμεσικής εφαρμογής «Ιστο-ριό-τοπος», που σχεδιάστηκε με τη λογική ενός εύχρηστου και δυναμικού εγχειριδίου τοπικής ιστορίας. Αποτιμώντας κριτικά εκείνη την προσπάθεια, διαπιστώνουμε ότι η αλληλεπίδραση με την εκπαιδευτική κοινότητα έχει ακόμη μεγάλο δρόμο να διανύσει. Ζητούμενο είναι πλέον η δημιουργία ενός ισχυρότερα αλληλεπιδραστικού περιβάλλοντος, το οποίο να είναι επεκτάσιμο, ευπροσάρμοστο σε διαφορετικά επίπεδα πληροφορίας, δεκτικό στο να συνδυάσει πολυτροπικό υλικό τεκμηρίωσης (αρχεία, φωτογραφίες, χάρτες, προφορικές μαρτυρίες, λογοτεχνικές πηγές κ.ο.κ.) και, γιατί όχι, να αξιοποιήσει στο μέλλον τη διαθεσιμότητα και άλλων εθελοντών για τη βελτίωση και την επέκτασή του. Στην κατεύθυν-

ση αυτή, η επιστημονική ομάδα του μουσείου, σε συνεργασία με εκπαιδευτικό και εικαστικό-κομίστα, επανασχεδιάζει τον «Ιστο-ριό-τοπο», με σκοπό να ανιχνεύσει την καθημερινή ζωή στην πόλη, ξεκινώντας από τη λιγότερο γνωστή για το κοινό, εκπαιδευτικό και μη, οθωμανική εποχή. Το ωραίο κτήριο του μεγαλόκαρδου Χασάν, ένα κονάκι που εγκαινιάστηκε το Μάιο του 1862, θεωρήθηκε ιδεώδης αφετηρία περιήγησης στον χώρο και στον χρόνο, καθώς είναι το παλαιότερο σωζόμενο κτήριο της Καρδίτσας. Επιπλέον, έχει το προνόμιο της ασφαλούς χρονολόγησης και της ταυτοποίησης του αρχικού κατόχου, χάρη στο λιθανάγλυφο που είναι εντοιχισμένο στο υπέρθυρό του. Ο ιδιοκτήτης του, Χασάν Χουλιάρας, κτηματίας στο επάγγελμα, ανιχνεύεται σε πηγές. Γνωρίζουμε την ηλικία του και το επάγγελμά του (κτηματίας), ενώ μέσα από συμβολαιογραφικές πράξεις αντλούμε πολύτιμες πληροφορίες για την οργάνωση και τη χρήση των χώρων, την αξία του κτίσματος και τους διαδοχικούς του ιδιοκτήτες ως τα τέλη του 19ου αιώνα. Στόχος μας είναι, από το ιδιωτικό αυτό κτήριο, να οδηγηθούμε στον δημόσιο χώρο και συγκεκριμένα στο συγκρότημα δημόσιων κτηρίων γύρω από το άλλοτε κέντρο, στην περιοχή του «τζαμιού της αγοράς» (Τσαρσί τζαμί), όπου επίσης σώζονται οθωμανικά κτίσματα σε χρήση.

Ένας χάρτης οκτώ σημείων με τα σημαντικότερα σωζόμενα ιστορικά κτήρια της πόλης, ζωγραφικά αποδοσμένα, μας βοηθάει να προσδιορίσουμε τη θέση του κονακιού στον χώρο. Ένα δεύτερο επίπεδο πληροφορίας αφορά στην εποχή του κονακιού. Με το ίδιο υπόβαθρο δίνονται οι θέσεις, όπου υπήρχαν κονάκια στην ύστερη οθωμανική εποχή μαζί με τις ονομασίες τους, καθώς και εκείνες των συνοικιών (μαχαλάδων). Εδώ ο χρήστης μπορεί να συνειδητοποιήσει τις ονοματολογικές ομοιότητες με το σήμερα και να συσχετίσει τις ονομασίες με τη σημασία τους. Αντικείμενα από τη συλλογή του μουσείου, που θα μπορούσαν να βρίσκονται στο κονάκι την εποχή που κατασκευάστηκε (άλλη μια πολύτιμη συνει-

σφοδρά συμβολαίων και δικαστικών εγγράφων από την τελευταία εικοσαετία του 19ου αιώνα), τοποθετούνται σχεδιαστικά στον χώρο μαζί με συνοπτικές πληροφορίες γύρω από τα υλικά, τον τρόπο κατασκευής και τον κατασκευαστή, τη χρήση, τον χρήστη και τη λειτουργία τους στο ιστορικό πλαίσιο της εποχής τους. Μας επιτρέπουν έτσι να κινηθούμε από τον ιδιωτικό προς τον δημόσιο χώρο και να ανασυστήσουμε τον “χάρτη” των κοντινών “διαδρομών” τους, είτε πρόκειται για τη στάμνα που θα έφτανε φορτωμένη στον ώμο μιας γυναίκας ως τη δημόσια βρύση, είτε για την ψάθα από ραγάζι που θα έπρεπε να αγοραστεί στην υπαίθρια ψαθαγορά, κοντά στον μητροπολιτικό ναό, ή για το μπακιρένιο σκεύος που θα επισκεύαζε ο πλανόδιος τεχνίτης στην αυλή του κονακιού.

Συμπερασματικά, στόχος του μουσείου πόλης είναι η καλύτερη οργάνωση του υλικού του «ιστοριότοπου», ώστε να μην αγγίζει μόνο τη γνωστική περιοχή, αλλά να απαντά σε πιο σύνθετες μαθησιακές απαιτήσεις. Στοιχείμά του είναι να αλληλεπιδράσει δημιουργικά με εκπαιδευτικούς και δημιουργούς, βελτιώνοντας την επικοινωνιακή του αποτελεσματικότητα και προ(σ)καλώνοντας ομάδες να ασχοληθούν εξατομικευμένα με την πληρέστερη αξιοποίηση του πλούσιου και ελεύθερου σε κοινή χρήση υλικού του.

ΚΙΚΗ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ:

Ιστορικός Τέχνης
-Μουσειολόγος,
Ιστορικό Μουσείο
Αλεξανδρούπολης

**ΤΑΞΙΔΙ – ΣΤΑΘΜΟΣ -
ΠΟΛΗ: ΕΝΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥΠΟΛΗΣ**

Το 2015 η αξιολόγηση ενός εικαστικού προγράμματος έδειξε ότι εκπαιδευτικοί και μαθητές επιθυμούσαν ένα ιστορικό εκπαιδευτικό πρόγραμμα για την ιστορία της Αλεξανδρούπολης. Προέκυψε έτσι το πρόγραμμα «Ταξίδι-Σταθμός-Πόλη», απευθυνόμενο σε μαθητές της Δ', Ε' & ΣΤ' τάξης του δημοτικού σχολείου, διάρκειας 90 - 120 λεπτών. Η διμερής οργάνωσή του περιλαμβάνει ένα μέρος με παρουσίαση και συζήτηση και ένα δεύτερο με δραστηριότητες. Ως επίλογος έρχονται οι αξιολογήσεις από εκπαιδευτικούς και μαθητές.

Κατά την υλοποίηση, στους χώρους του ΙΣΜΟ, αξιοποιούνται η υλικοτεχνική υποδομή του μουσείου και η μόνιμη συλλογή με το εποπτικό υλικό, ειδικά σχεδιασμένα για την προβολή της τοπικής ιστορίας. Το πρόγραμμα λειτουργεί συμπληρωματικά στη σχολική ύλη, στα μαθήματα της ιστορίας και της γλώσσας. Στοχεύει έτσι στην εξοικείωση των μαθητών με τους μουσειακούς χώρους και τα χαρακτηριστικά των αντικειμένων, την ανάπτυξη των δημιουργικών ικανοτήτων των μαθητών, τη γνώση της ιστορίας της Αλεξανδρούπολης, την ενημέρωση για τα μέσα μαζικής μετακίνησης, τη σύγκριση σε χρόνο και τόπο. Για την επίτευξη των στόχων αυτών χρησιμοποιήθηκαν οι μέθοδοι του εποικοδομητισμού, της συγκριτικής, του παιχνιδιού ρόλων, της ανακαλυπτικής μάθησης. Αναλυτικότερα:

Α) Στο πρώτο μέρος επισκεπτόμαστε διαφορετικούς σταθμούς στην Αλεξανδρούπολη ταξιδεύοντας εικονικά-εικονογραφικά στο χώρο και το χρόνο:

- Στο λιμάνι, από όπου ξεκίνησε το Δεδέ Αγάτς, ο πρώτος οικισμός.
- Στους σιδηροδρομικούς σταθμούς και στη μετονομασία της πόλης σε Αλεξανδρούπολη μέσα από σημαντικές ιστορικές στιγμές της.
- Στους σταθμούς λεωφορείων και την αδιάκοπη χρονικά χρήση της Εγνατίας οδού.
- Στο αεροδρόμιο και τη σύγχρονη εποχή.

Συζητώντας για την ιστορία κάθε σταθμού και για τα τοπόσημα της πόλης (π.χ. Φάρος), μαθαίνουμε την ιστορία της δημιουργίας της.

Β) Στο δεύτερο μέρος του προγράμματος συνδυάζεται ένα ομαδικό παιχνίδι ρόλων με την ανακαλυπτική μάθηση και την καλλιτεχνική δραστηριότητα. Οι ομάδες των μαθητών καλούνται να εντοπίσουν στο μουσείο εικονογραφικό και εποπτικό υλικό και να αναπαράξουν με μορφή άρθρου σχολικής εφημερίδας το αποτέλεσμα της έρευνάς τους.

Το πρόγραμμα ολοκληρώνεται με τη συμπλήρωση ενός φυλλαδίου δραστηριοτήτων (σταυρόλεξο, λαβύρινθος) και την έγγραφη (εκπαιδευτικοί) και προφορική (μαθητές) αξιολόγηση.

Τέλος, εκπαιδευτικοί και μαθητές προτρέπονται να συνεχίσουν το πρόγραμμα «Ταξίδι-Σταθμός-Πόλη», σε ένα είδος «κυνηγιού του θησαυρού» εντός της Αλεξανδρούπολης, ώστε να εντοπίσουν σταθμούς και τοπόσημα που εξετάσαμε μαζί, αυτή τη φορά σε πραγματικό χρόνο και χώρο.

ΕΛΕΝΗ ΖΑΝΕΤΑ:

Μουσειοπαιδαγωγός,
Δημοτική Πινακοθήκη
Λάρισας-Μουσείο Γ.Ι.
Κατσίγρα

ART EXPRESS

Η ΜΟΥΣΕΙΟΣΚΕΥΗ
ΤΗΣ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ
ΠΙΝΑΚΟΘΗΚΗΣ ΛΑΡΙΣΑΣ-
ΜΟΥΣΕΙΟΥ Γ.Ι ΚΑΤΣΙΓΡΑ

Το σχολείο πάει στο μουσείο. Τι συμβαίνει όμως, όταν το σχολείο δεν το επιτρέπουν οι συνθήκες να πάει στο μουσείο; Τότε το μουσείο παίρνει το βαλιτσάκι του, τη μουσειοσκευή "ART EXPRESS", και ταξιδεύει. Ταξιδεύει σε όλα τα απομακρυσμένα δημοτικά σχολεία για να τους γνωρίσει τους θησαυρούς της Δημοτικής Πινακοθήκης Λάρισας – Μουσείου Γ.Ι. Κατσίγρα. Τα παιδιά έρχονται σε επαφή με τη νεοελληνική τέχνη των μέσων του 19ου – 20ου αιώνα.

Η μουσειοσκευή περιέχει ένα έντυπο για τον εκπαιδευτικό και ένα έντυπο δραστηριοτήτων με οδηγίες που θα κατευθύνουν τον εκπαιδευτικό που θα υλοποιήσει το πρόγραμμα. Εννέα αντίγραφα πινάκων της συλλογής Γ.Ι. Κατσίγρα τοποθετούνται σταδιακά σε ένα μικρό καβαλέτο και με τη βοήθεια καρτελών γίνονται ερωτήσεις στους μαθητές. Μαθαίνουμε τους όρους προσωπογραφία, τοπιογραφία, νεκρή φύση. Προσκαλούμε τα παιδιά να γνωρίσουν τον Κωνσταντίνο Μελά του Ν. Λύτρα, το κοριτσάκι με τις γαλοπούλες του Θ. Τριανταφυλλίδη και τα κορίτσια που ράβουν το νυφικό φόρεμα του Δ. Γιολδάση. Να ταξιδέψουν στη Λάρισα του Α. Αστεριάδη, στο Λαύριο του Κ. Μαλέα και στις θάλασσες του Α. Προσαλέντη. Να γευτούν τα φθινοπωρινά φρούτα του Ι. Οικονόμου, το γλυκό κουταλιού του Π. Ρέγκου και να μυρίσουν τις φρεσκοκομμένες μαργαρίτες της Θ. Φλωρά - Καραβία.

Ακολουθεί η ώρα του παιχνιδιού και της δημιουργίας! Με την καθοδήγηση του δασκάλου τους, τα παιδιά συναρμολογούν τρία παζλ που παριστάνουν αντίγραφα των παραπάνω πινάκων. Ανακαλύπτουν τον χρωματικό κύκλο και ζωγραφί-

ζουν πολύχρωμα και παιχνιδιάρικα κουνελάκια με αφορμή τα κουνελάκια του Θ. Τριανταφυλλίδη. Χρησιμοποιούν την τεχνική της προοπτικής στα δικά τους έργα. Και για να θυμούνται την εμπειρία τους αυτή, κρατούν ως ενθύμιο τους σελιδοδείκτες που θα χρωματίσουν και θα κόψουν. Έτσι θα τους συντροφεύουν στα ταξίδια της γνώσης και θα τους θυμίζουν το ταξίδι που έκαναν στη νεοελληνική τέχνη με τη δική μας βαλίτσα, τη μουσειοσκευή “ART EXPRESS” της Δημοτικής Πινακοθήκης Λάρισας – Μουσείου Γ.Ι Κατσίγρα.

ΠΟΠΗ ΓΕΩΡΓΟΠΟΥΛΟΥ:

Μουσειολόγος-
Μουσειοπαιδαγωγός,
Λαογραφικό Μουσείο
Αράχωβας

«ΤΑΚΟΥ ΤΑΚΟΥ

Ο ΑΡΓΑΛΕΙΟΣ ΜΟΥ...»
Η ΜΟΥΣΕΙΟΣΚΕΥΗ ΤΟΥ
ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ
ΑΡΑΧΩΒΑΣ

ΙΩΑΝΝΗΣ ΦΑΠΠΑΣ:

Δρ. Αρχαιολογίας, Πρόεδρος
Διοικούσας Επιτροπής του
Λαογραφικού Μουσείου
Αράχωβας

ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣ

ΠΟΤΗΡΟΠΟΥΛΟΣ:

Διδάκτωρ, Ερευνητής
Γ' Βαθμίδας του Κέντρου
Έρευνας της Ελληνικής
Λαογραφίας της Ακαδημίας
Αθηνών

Ο θεματικός άξονας της μουσειοσκευής με τίτλο «Τάκου-τάκου ο αργαλειός μου...», που σχεδιάστηκε για το Λαογραφικό Μουσείο Αράχωβας, εντάσσεται στο κοινωνικοπολιτιστικό πλαίσιο του 20ού αιώνα και αφορά στην παρουσίαση της διαδικασίας της παραδοσιακής υφαντικής παραγωγής στην Αράχωβα. Εκπαιδευτικοί στόχοι είναι τα παιδιά:

- Να γνωρίσουν και να κατανοήσουν τα στάδια της υφαντικής παραγωγής, από την προετοιμασία της πρώτης ύλης μέχρι την διάθεσή του προϊόντος στην αγορά.
- Να εξοικειωθούν με τους όρους που σχετίζονται με τη διαδικασία παραγωγής (όπως στημόνι – υφάδι, διάσιμο, κούρος, ρόκα, κ.ά.).
- Να αναπτύξουν τις δημιουργικές τους ικανότητες μέσω

των προτεινόμενων δραστηριοτήτων.

Το εκπαιδευτικό υλικό της παρούσας μουσειοσκευής απευθύνεται κυρίως σε μαθητές δημοτικού. Ο εκάστοτε μουσειοπαιδαγωγός ή εκπαιδευτικός που το αξιοποιεί, όμως, οφείλει να προσαρμόζει το εποπτικό και υποστηρικτικό υλικό στο επίπεδο, τις δυνατότητες και τις ανάγκες της εκάστοτε ομάδας παιδιών, επεκτείνοντας την αξιοποίησή του για παιδιά νηπιαγωγείου ή και μαθητές γυμνασίου. Για το λόγο αυτό προσφέρονται συνοπτικές πληροφορίες και αναλυτικές οδηγίες χρήσης, καθώς και προτεινόμενες περαιτέρω δραστηριότητες.

Η φανταστική ιστορία των κυρίων Στημόνη και Υφάδη σκοπεύει να εισαγάγει τους μαθητές στο θέμα του εκπαιδευτικού υλικού της μουσειοσκευής. Οι πρωταγωνιστές, δύο αδέρφια που μεγάλωσαν στην Αγγλία, ανακαλύπτουν την ελληνική τους καταγωγή και επισκέπτονται την Αράχωβα, για ένα ταξίδι ανακάλυψης. Έτσι, μαζί τους περιηγούμαστε στη σημερινή Αράχωβα, στα χαρακτηριστικά της τοπόσημα, για να καταλήξουμε στο Λαογραφικό Μουσείο Αράχωβας. Τα ονόματα των πρωταγωνιστών δημιουργούν λογοπαίγνιο με την κάθετη οριζόντια και διάταξη των κλωστών της ύφανσης στον αργαλειό. Η μουσειοσκευή περιλαμβάνει: έντυπο με πληροφοριακό υλικό για τον εκπαιδευτικό, κάρτες παρουσίασης του θέματος, έντυπο παραμύθι με τίτλο «Ο κος Στημόνης και ο κος Υφάδης στην Αράχωβα», χρωματολόγιο σε έντυπη μορφή και δειγματολόγιο με κλωστές, φάκελο με σχέδια υφαντών για εικαστική αξιοποίηση, διάτρητα πρότυπα (stencils) για εικαστική αξιοποίηση, παιχνίδι με κάρτες ερωτήσεων εμπέδωσης, puzzles με μοτίβα υφαντών, μπαουλάκι με τα απαραίτητα αντικείμενα για παιχνίδι δραματοποίησης, μικρούς αργαλειούς για τη δημιουργία μικρών χειροποίητων υφαντών.

ΕΛΙΑ ΚΟΥΜΗ:

Επικοινωνιολόγος-
Δημοσιογράφος,
Διευθύντρια του
Μουσείου Τυπογραφίας
Γιάννη και Ελένης
Γαρεδάκη

**ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ
ΕΠΙΣΚΕΨΕΙΣ ΣΤΟ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑΣ
ΓΙΑΝΝΗ ΚΑΙ ΕΛΕΝΗΣ
ΓΑΡΕΔΑΚΗ**

Το Μουσείο Τυπογραφίας βρίσκεται στα Χανιά και είναι μία πρωτοβουλία του Γιάννη Γαρεδάκη, ιδρυτή της τοπικής εφημερίδας “Χανιώτικα νέα”, και της συζύγου του Ελένης. Το μουσείο αναπτύσσεται σε έκταση 1.200 τ.μ., με δύο μεγάλες πτέρυγες που περιλαμβάνουν πιεστήρια και άλλα μηχανήματα του 19ου και 20ου αιώνα, την μόνιμη έκθεση “Ιστορία της Γραφής και των Γραφικών Τεχνών”, μία αίθουσα με σπάνιες εκδόσεις, βιβλιοθήκη, πωλητήριο, καφέ, καθώς και αμφιθέατρο, το οποίο λειτουργεί ως εστία πολιτισμού με την διοργάνωση εκδηλώσεων. Από το 2012 είναι μέλος του Συνδέσμου Ευρωπαϊκών Μουσείων Τυπογραφίας, ένα δίκτυο που στόχο έχει τη διαφύλαξη της έντυπης ευρωπαϊκής κληρονομιάς, της τεχνογνωσίας και των μηχανημάτων της τυπογραφίας.

Περίπου 5.000 μαθητές και σπουδαστές ξεναγούνται κάθε χρόνο στο Μουσείο Τυπογραφίας. Μετά από την επίσκεψη μπορούν να αναγνωρίσουν τον κόπο και την ανθρώπινη ευφυΐα που βρίσκονται πίσω από κάθε τυπωμένο κείμενο.

Οι μαθητές, όπως και όλοι οι επισκέπτες του μουσείου, έχουν την ευκαιρία να βοηθήσουν στην εκτύπωση ενός πρωτοσέλιδου των “Χανιώτικων νέων” σε τυπογραφικό πιεστήριο του 1835, με τον ίδιο τρόπο που ο Γουτεμβέργιος, το 1455, είχε τυπώσει την Βίβλο, και να τυπώσουν τη δική τους αναμνηστική κάρτα σε μικρό πιεστήριο των αρχών του 20ου αιώνα.

Στη συνέχεια υλοποιούνται τα προγράμματα: Για το νηπιαγωγείο, Α΄ και Β΄ δημοτικού, “Τ΄ αποτυπώματα μιας κουκίδας”, ένα πρόγραμμα βασισμένο στο ομώνυμο παραμύθι που έγραψε η συγγραφέας και μουσικός Μάρω Θεοδωράκη για το Μουσείο Τυπογραφίας και κυκλοφορεί από τις εκδόσεις του Μουσείου.

Για τις Γ΄, Δ΄, Ε΄, ΣΤ΄ τάξεις του δημοτικού “Μικροί δημοσιογράφοι εν δράσει”, ένα πρόγραμμα που εισάγει τα παιδιά στον κόσμο της τυπογραφίας και τους δίνει τη δυνατότητα να γνωρίσουν τα επάγγελμα του δημοσιογράφου και του τυπογράφου. Στο τέλος οι μαθητές χωρίζονται σε δημοσιογραφικές ομάδες για να φτιάξουν τη δική τους εφημερίδα στο εργαστήρι του μουσείου. Περισσότερες πληροφορίες σχετικά με το Μουσείο Τυπογραφίας και τις δράσεις του αλλά και εικονική περιήγηση στο μουσείο μπορείτε να βρείτε στο www.typography-museum.gr.

Το Παιδικό Μουσείο Θεσσαλονίκης ιδρύθηκε το 1997 και φέτος έκλεισε 20 χρόνια λειτουργίας. Στεγαζόταν σε χώρο που βρισκόταν στην Άνω Πόλη της Θεσσαλονίκης, αλλά αυτό το κτήριο καταστράφηκε από πυρκαγιά το 2009. Στο μουσείο παραχωρήθηκε ένας χώρος από τον Δήμο Θεσσαλονίκης, από το 2010 έως τα τέλη του 2011 και εκεί κυριολεκτικά άνηψε. Από το 2012 στεγάζεται στο Κέντρο Πολιτισμού Τούμπας.

Από το 2012 και έπειτα πραγματοποιούνται από κοινού με τον Δήμο και την τοπική κοινωνία της Τούμπας δράσεις εκπαιδευτικού και πολιτιστικού περιεχομένου σε συνεργασία με το εν λόγω κέντρο πολιτισμού. Στις δράσεις αυτές συμμετέχουν πολίτες της περιοχής (οικογένειες και παιδιά) αλλά φυσικά και επισκέπτες από όλο το νομό Θεσσαλονίκης.

Το project που παρουσιάστηκε στη συνάντηση είναι η περιοδική έκθεση που οργανώθηκε με έργα τέχνης-δημιουργίες των παιδιών της Θεσσαλονίκης και των περιχώρων. Για αυτό το σκοπό συνεργάστηκαν τρεις φορείς: Το Παιδικό Μουσείο Θεσσαλονίκης, η Δ' Κοινότητα του Δήμου Θεσσαλονίκης και το Ινστιτούτο Οδικής Ασφάλειας «Πάνος Μυλωνάς». Μαθητές όλων των ηλικιών κλήθηκαν να συμμετάσχουν παραχωρώντας στην έκθεση δικά τους έργα- εκθέματα. Η ανταπόκριση ήταν μεγάλη και τα έργα που συλλέξαμε σε μόνο έξι μήνες ήταν 930, από μαθητές της πρωτοβάθμιας και της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Η περιοδική έκθεση διήρκεσε δύο μήνες και η επισκεψιμότητάτην υψηλή. Η έκθεση διαμορφώθηκε με υποενότητες, βασισμένες στα έργα των

παιδιών με τις εξής θεματικές: το παιδί ως πεζός, το παιδί ως ποδηλάτης, το παιδί ως επιβάτης, χρήση ζώνης ασφαλείας και οικολογική συνείδηση.

Επιπρόσθετα, με αφορμή την έκθεση αυτή υλοποιήθηκαν μία σειρά δράσεων και εκπαιδευτικά προγράμματα σε συνεργασία και με άλλους φορείς της τοπικής κοινωνίας όπως: τον Ποδηλατικό Αθλητικό Σύλλογο Θεσσαλονίκης (ΠΑΣΘ), την Τροχαία Θεσσαλονίκης, το Ινστιτούτο Οδικής Ασφάλειας «Πάνος Μυλωνάς», (Ι.Ο.ΑΣ) και την Διεύθυνση Βιώσιμης Κινητικότητας Δήμου Θεσσαλονίκης. Τα αποτελέσματα όλων αυτών των συνεργασιών ήταν τα παρακάτω:

- Εκπαιδευτικά εργαστήρια κυκλοφοριακής αγωγής.
- Μουσειοπαιδαγωγικά προγράμματα κυκλοφοριακής αγωγής.
- Ασφαλείς ποδηλατοδρομίες.
- Απονομή επαίνων.
- Κληρώσεις ποδηλάτων.
- Θεατρικές παραστάσεις και αφηγήσεις με αντίστοιχο θέμα.
- Εργαστήρια ενηλίκων και παιδιών.

ΣΟΦΙΑ ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΙΔΟΥ:
Αρχιτέκτων-Μηχανικός,
Υπηρεσία Νεωτέρων
Μνημείων και Τεχνικών
Έργων Κεντρικής
Μακεδονίας

**1917: ΤΟ ΙΣΛΑΧΑΝΕ...
ΒΛΕΠΕΙ ΤΗΝ ΠΟΛΗ
ΝΑ ΚΑΙΓΕΤΑΙ**

ΑΡΕΤΗ ΚΟΝΔΥΛΙΔΟΥ:
Εθνολόγος-Κοινωνική
Ανθρωπολόγος-Λαογράφος,
Υπηρεσία Νεωτέρων
Μνημείων και Τεχνικών
Έργων Κεντρικής
Μακεδονίας

Η Υπηρεσία Νεωτέρων Μνημείων & Τεχνικών Έργων Κεντρικής Μακεδονίας διοργάνωσε, τον Νοέμβριο του 2017 στον Πολυχώρο Πολιτισμού της πρώην Σχολής Τεχνών & Επαγγελμάτων Χαμιδιέ-Ισλαχανέ, μία περιοδική έκθεση με αφορμή τα 100 χρόνια από τη μεγάλη πυρκαγιά που κατέστρεψε το ιστορικό κέντρο της Θεσσαλονίκης. Το έτος ανέγερσης του Ισλαχανέ (1902) μας «υπέδειξε» τον τίτλο της έκθεσης. Η σχέση του κτηρίου με το ιστορικό συμβάν αναδείχθηκε με την προβολή δύο προφορικών μαρτυριών για ανθρώπους που βρέθηκαν στο κτήριο ή στον περιβάλλοντα χώρο του, τις μέρες της πυρκαγιάς του 1917. Η σχέση του κτηρίου με την πυρκαγιά αναδείχθηκε και από εκθέματα, όπως οι πυροσβεστικοί κρουνοί, ως προϊόντα του μηχανουργείου-χυτηρίου που στεγαζόταν κάποτε στο κτήριο και αποτελούν τμήμα της μόνιμης έκθεσης.

Ωστόσο, η κυρίως έκθεση περιελάμβανε: 47 φωτογραφίες της καιόμενης Θεσσαλονίκης, προερχόμενες από την Ψηφιοθήκη της Αρχιτεκτονικής και Πολιτιστικής Κληρονομιάς του Υπουργείου Πολιτισμού της Γαλλίας, με σχολιασμό στα ελληνικά και γαλλικά, τον χάρτη του Νέου Σχεδίου Ρυμοτομίας της

Θεσσαλονίκης (υπό τη διεύθυνση του Ernest Hebrard) που μας παραχωρήθηκε από το Αρχείο Χαρτογραφικής Κληρονομιάς, στον οποίο ο επισκέπτης ήταν δυνατό να εντοπίσει την πυρίκαυστο ζώνη και το σημείο λήψης κάθε φωτογραφίας. Ακόμη, το Πυροσβεστικό Σώμα Ελλάδας συμμετείχε στην έκθεση με έξι χειροκίνητες αντλίες πυρόσβεσης του 19ου αιώνα καθώς και εξαρτήματα πυροσβεστών του 20ου αιώνα. Τέλος, στο χώρο της έκθεσης προβαλλόταν η ταινία τεκμηρίωσης: 1917. Η μεγάλη πυρκαγιά της Θεσσαλονίκης, παραγωγή του πρώην Αρχαιολογικού Ινστιτούτου Μακεδονικών και Θρακικών Σπουδών, 2012, σε σενάριο-σκηνοθεσία Ελένης Στούμπου-Κατσαμούρη. Αποσπάσματα από γραπτές μαρτυρίες για την πυρκαγιά ήταν διαθέσιμα για το κοινό, στα ελληνικά και γαλλικά (H.Collinson Owen, A.E.Βακαλόπουλος, L.Abastado, R.-M.Frédéric Dufour de la Thuillierie, J.Lacarrière, Ηλ.Πετρόπουλος).

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα που πλαισίωνε την έκθεση και στο οποίο συμμετείχαν περισσότεροι από 750 μαθητές όλων των βαθμίδων, οργανώθηκε με θεωρητικό υπόβαθρο κάποιες μεθόδους του εκπαιδευτικού δράματος. Ο εμπυχωτής, ως Δάσκαλος σε Ρόλο, υποδεχόταν τους μαθητές ως Γάλλος στρατιωτικός εγκατεστημένος στη Θεσσαλονίκη την περίοδο του Α΄ παγκοσμίου πολέμου και αφηγούνταν σε πρώτο πρόσωπο, διαμέσου των φωτογραφιών της έκθεσης, όσα έζησε τις μέρες της πυρκαγιάς. Στη συνέχεια, οι μαθητές παρακολουθούσαν ένα απόσπασμα του ντοκιμαντέρ και τέλος δημιουργούσαν, σε ομάδες, τους δικούς τους δραματοποιημένους αυτοσχεδιασμούς. Η θεματική των ομάδων ήταν εμπνευσμένη από τις φωτογραφίες της έκθεσης: τα κτήρια και η πυρκαγιά, οι άνθρωποι και τα υπάρχοντά τους, η νύχτα που η πόλη καιγόταν, οι προσπάθειες πυρόσβεσης, η πόλη ένα χρόνο μετά την πυρκαγιά. Τα παιδιά, μέσω του προγράμματος, πληροφορούνταν για την καταστροφή που έπληξε την πόλη τους και βίωναν παράλληλα, μέσω της δραματοποίησης, στιγμές του γεγονότος που σημάδεψε την ιστορία της.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΚΩΣΤΑΚΗΣ:

Ιστορικός-Αρχαιολόγος,
Μουσείο Εθνικής
Αντίστασης Δήμου
Ηλιούπολης

ΣΟΦΙΑ ΚΑΛΑΦΑΤΗ:

Διοικητική Υπάλληλος,
Μουσείο Εθνικής
Αντίστασης Δήμου
Ηλιούπολης

**ΜΙΑ ΓΕΦΥΡΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
ΣΤΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ, ΠΑΡΟΝ
ΚΑΙ ΜΕΛΛΟΝ ΜΕΣΑ
ΑΠΟ ΤΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΟΥ
ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΕΘΝΙΚΗΣ
ΑΝΤΙΣΤΑΣΗΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ
ΗΛΙΟΥΠΟΛΗΣ**

Η συμβολή του Μουσείου Εθνικής Αντίστασης του Δήμου Ηλιούπολης στην ανάδειξη του πολιτιστικού αγαθού της πόλης, στην ιστορική μνήμη, την τοπική κοινωνία και οικονομία.

Συνοπτική παρουσίαση του Μουσείου

Το Μουσείο Εθνικής Αντίστασης του Δήμου Ηλιούπολης αποτελεί έναν κρίκο που γεφυρώνει το παρελθόν, το παρόν και το μέλλον της νεότερης ιστορίας μας.

Βρίσκεται στο κέντρο της πόλης, είναι εύκολα προσβάσιμο και διαθέτει:

- **Πλούσιες συλλογές της περιόδου 1940-1944** (πολεμικός εξοπλισμός, στρατιωτικές στολές, εφημερίδες εποχής, εργαλεία και έντυπα παράνομου τύπου, φωτογραφίες, χειρόγραφα, προσωπικά αντικείμενα αγωνιστών).
- **Αίθουσα πολλαπλών χρήσεων** όπου παρουσιάζονται τα εκπαιδευτικά προγράμματα και οπτικοακουστικό υλικό για όλες τις σχολικές βαθμίδες.
- **Την «Πινακοθήκη Καρφάκη»**, όπου εκτίθενται οι ζωγραφικοί πίνακες του αγωνιστή Θεμιστοκλή Καρφάκη με θέματα από την Εθνική Αντίσταση.

- **Βιβλιοθήκη και αναγνωστήριο** με ικανοποιητικό αριθμό ιστορικών βιβλίων, που αφορούν κυρίως την Εθνική Αντίσταση.

Εκπαιδευτικά προγράμματα του Μουσείου

Τα εκπαιδευτικά προγράμματα απευθύνονται σε μαθητές της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Περιλαμβάνουν:

- **Προβολή power point** αναφερόμενο στα ιστορικά γεγονότα της περιόδου 1940-1944.
- **Οπτικοακουστικό υλικό** από το χρονικό της Εθνικής Αντίστασης.
- **Μαρτυρίες αγωνιστών** που έλαβαν μέρος στην Εθνική Αντίσταση.
- **Εκπαιδευτικές εργασίες διαφορετικές σε κάθε σχολική βαθμίδα**, οι οποίες εμπλουτίζονται με τη βοήθεια και τη συνεργασία των εκπαιδευτικών.
- **Αφίσες της ΕΠΟΝ** για την πρωτοβάθμια εκπαίδευση, τις οποίες τα παιδιά καλούνται να χρωματίσουν.
- **Κουίζ, ερωτηματολόγια, σταυρόλεξα** σχετικά με λέξεις από την Εθνική Αντίσταση και μέσα που χρησιμοποιούσαν οι Αντιστασιακές οργανώσεις.

Επίδραση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων στην εκπαιδευτική κοινότητα

- **Αγκαλιάζουν όλη την εκπαιδευτική κοινότητα της πόλης και της περιφέρειας.**
- **Λειτουργούν επικουρικά και εποικοδομητικά στην περαιτέρω γνώση της νεότερης και σύγχρονης ιστορίας μας σε συνδυασμό με τα εκθέματα του Μουσείου και τη Βιβλιοθήκη.**

Επίδραση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων στην τοπική κοινωνία και οικονομία

- Με τη συμμετοχή των μαθητών στα εκπαιδευτικά προγράμματα του Μουσείου **ενισχύονται οι δεσμοί της τοπικής κοινωνίας με την σύγχρονη ιστορία.**
- Παράλληλα, αυξάνεται η επισκεψιμότητα και από μαθητές όμορων δήμων, με αποτέλεσμα την **ενίσχυση της τοπικής οικονομίας και την προβολή της πόλης.**

Απήχηση στους νέους με τα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης (ιστοσελίδα, Facebook)

- Το μουσείο χρησιμοποιώντας τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, βρίσκεται σε ανοικτό επιστημονικό «διάλογο» με την εκπαιδευτική κοινότητα και τους νέους.
- **Οι νέοι στηρίζουν την ψηφιακή παρουσία του μουσείου** αποκομίζοντας πολύπλευρη και στέρεη γνώση για τα ιστορικά γεγονότα της νεότερης και σύγχρονης ιστορίας μας.

ΣΤΡΟΓΓΥΛΟ
ΤΡΑΠΕΖΙ

ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΣ:

ΣΤΑΥΡΟΥΛΑ-ΒΙΛΛΥ
ΦΩΤΟΠΟΥΛΟΥ:
Διευθύντρια Νεότερου
Πολιτιστικού Αποθέματος
και Άυλης Πολιτιστικής
Κληρονομιάς

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ
ΓΕΩΡΓΟΠΟΥΛΟΣ:

Ταξίαρχος Α΄
Αντιπρόεδρος Δ.Σ.
Πολεμικού Μουσείου.

Ο ΙΣΤΟΡΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ
ΩΣ ΜΕΣΟ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ
ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΗΣ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ

Ο κ. Γεωργόπουλος ξεκινάει την εισήγησή του σημειώνοντας ότι είναι η πρώτη φορά που το Πολεμικό Μουσείο συμμετέχει στην Ετήσια Συνάντηση Μουσείων Νεότερου Πολιτισμού και ευχαριστεί τους διοργανωτές για την πρόσκληση.

Στη συνέχεια παρουσιάζει με λίγα λόγια το Πολεμικό Μουσείο, το οποίο είναι ΝΠΔΔ υπαγόμενο στο Υπουργείο Εθνικής Άμυνας, λειτουργεί από το 1975, διοικείται από επταμελές Διοικητικό Συμβούλιο και έχει ως αποστολή την συγκέντρωση, διαφύλαξη, συντήρηση και έκθεση πολεμικών κειμηλίων και ενθυμημάτων, την έρευνα, τη μελέτη, την τεκμηρίωση και προβολή των αγώνων του Ελληνικού Έθνους από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα, με σκοπό την τόνωση της εθνικής μνήμης και την προβολή της ιστορικής συνέχειας και ενότητας του Ελληνισμού.

Κατόπιν, αναφέρεται στη συμμετοχή του μουσείου στη 2^η αναβίωση της Μάχης των Οχυρών το 2017, η οποία πραγματοποιήθηκε στις 14 Μαΐου 2017 (η πρώτη ήταν το 2016) στο Οχυρό Ρούπελ (το Ρούπελ είναι το μεγαλύτερο από τα 21 οχυρά της «Γραμμής Μεταξά» στα ελληνοβουλγαρικά σύνορα) στις Σέρρες, που λειτουργεί σήμερα ως Στρατιωτικό Μουσείο.

Περισσότεροι από 6.000 επισκέπτες είχαν κατακλύσει τον χώρο. Οι πολυβολισμοί, τα καπνογόνα, οι εικονικές χειροβομβίδες, το κροτάλισμα των οπλοπολυβόλων, οι ήχοι των κανονιών και των αεροπλάνων στούκας, η θεατρικότητα και οι αμφιέσεις των Ελλήνων και Γερμανών αξιωματικών-στρα-

τιωτών (εθελοντών-αναβιωτών) εντυπωσίασαν τους παρευρισκόμενους.

Η Μάχη των Οχυρών είναι ένα παγκόσμιο γεγονός, διότι άλλαξε την πορεία του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και πρέπει να αναδειχθεί με κατάλληλη προώθηση και διαφήμιση. Ο ιστορικός τουρισμός, ή τουρισμός μνήμης, είναι μορφή εναλλακτικού τουρισμού, τον οποίο μπορεί να αναπτύξει η Ελλάδα, όπου υπάρχουν παντού ιστορικοί τόποι ιδιαίτερα σημαντικοί για την ευρωπαϊκή και την παγκόσμια ιστορία. Η Ελλάδα, έχοντας αυτό το πλεονέκτημα, μπορεί να αναπτύξει τον ιστορικό τουρισμό ώστε να γίνει προορισμός για δώδεκα μήνες και όχι για ενάμιση – δύο μήνες το καλοκαίρι.

Με τον τρόπο αυτό θα υπάρξει μείωση της ανεργίας και θα δοθεί πνοή ανάπτυξης στην Περιφέρεια. Η μετατροπή αυτών των πεδίων μάχης σε επισκέψιμους προορισμούς και η προβολή τους, με σεβασμό στην ιστορική μνήμη, θα μπορούσε να δημιουργήσει δεκάδες θέσεις εργασίας στη Βόρεια Ελλάδα.

Τελειώνοντας θέλω να πω, ότι το Πολεμικό Μουσείο και το 2018 θα είναι υποστηρικτής στην 3^η αναβίωση, καθώς η συνεργασία με την τοπική κοινωνία μπορεί να συμβάλει στην βιώσιμη τοπική, κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη.

ΕΛΕΝΑ ΜΕΛΙΔΗ:

Διευθύντρια του
Μουσείου Ελληνικής
Λαϊκής Τέχνης,
Ελληνικών Λαϊκών
Μουσικών Οργάνων,
Συλλογή Φοίβου
Ανωγειανάκη

**ΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ Μ. & Α.
ΦΑΛΤΑΪΤΣ, ΤΟΠΙΚΗ
ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΚΑΙ
ΑΛΛΗΛΕΠΙΔΡΑΣΗ, ΤΟ
ΜΕΛΤ ΚΑΙ ΟΙ ΝΕΕΣ
ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ**

Στη παρούσα μελέτη παρουσιάζονται οι συνεργατικές σχέσεις του Μουσείου Μάνου & Αναστασίας Φαλτάιτς με τους κλάδους της σκυριανής δημιουργικής οικονομίας και αναλύεται ο τρόπος με τον οποίο το συγκεκριμένο μουσείο προώθησε διαχρονικά, μέσα από τις δράσεις του, την πολιτιστική και δημιουργική παραγωγή της Σκύρου.

Με αφορμή μια έρευνα και μια λαογραφική καταγραφή στο νησί το 2016, όπου το επιστημονικό προσωπικό του ΜΕΤ&ΕΛΑΜΟΣΦΑ χρησιμοποίησε την δικτύωση του Μουσείου Μ&Α Φαλτάιτς για να έρθει σε επαφή με την τοπική κοινότητα, το πρώτο ερευνήσε τη σχέση του μουσείου με την σκυριανή κοινότητα και κατ' επέκταση το πώς ένα μουσείο μπορεί να εδραιωθεί, όχι μόνο ως ενεργός μέτοχος μιας κοινότητας και φορέας γνώσης και πολιτιστικής διάχυσης, αλλά και με ποιον τρόπο μπορεί να υπερβεί το ρόλο του προτύπου που θέλει τα μουσεία απλές αντανakλάσεις του πολιτισμικού τοπίου τους και να αποτελέσει μέρος της κοινωνικής διαβούλευσης, παρόντα στις κοινωνικές, οικονομικές και πολιτιστικές αγωνίες της κοινότητας.

Το Μουσείο Μ.& Α. Φαλτάιτς απ' την προϊστορία του υπήρξε σε διάλογο με την τοπική κοινωνία, καθώς η οικογένεια Φαλτάιτς της οποίας στην πατρική οικία στεγάζεται το εν λόγω μουσείο, καθόρισε, ανέδειξε αλλά και διαμόρφωσε το πολιτιστικό γίγνεσθαι της Σκύρου.

Εντασσόμενη η οικογένεια από πολύ νωρίς στον ευρύτερο κύκλο των Σικελιανών και των Δελφικών τους Εορτών, είναι αυτοί που θα αναδείξουν τον πολιτιστικό πλούτο του νησιού και θα συμβάλουν καθοριστικά, ώστε τα προϊόντα αυτού του πολιτισμού να εξυψωθούν στα εμβληματικά αντικείμενα, ταυτόσημα του όρου Ελληνική Λαϊκή Τέχνη, που όλοι γνωρίζουμε.

Ήδη στις πρώτες Δελφικές εορτές, η θεία του Μάνου Φαλτάιτς, η Μαρία Φαλτάιτς - Μαυρίκη, θα συνεργαστεί με τη διοργανώτρια Αγγελική Χατζημιχάλη, στην παράλληλη των εορτών έκθεση με χειροτεχνήματα του ελλαδικού χώρου, συντονίζοντας την εξαγωγή των αντίστοιχων προϊόντων της Σκύρου και οργανώνοντας την τοπική κοινωνία στη διαδικασία αυτή. Πρόθεση της έκθεσης αυτής ήταν να καταδείξει την άμεση, κατά την Εύα Σικελιανού κυρίως, σχέση του σύγχρονου λαϊκού πολιτισμού της Ελλάδας με τον αρχαίο Ελληνικό πολιτισμό, και στην προσπάθεια αυτή τα αντικείμενα της Σκύρου στάθηκαν πολύτιμοι σύμμαχοι.

Ορμώμενη από τις έντονες πρώτες εντυπώσεις η Μαρία Φαλτάιτς τη δεκαετία '30 με '40, θα επεκτείνει τη συνεργασία με την Χατζημιχάλη- κυρίως μέσω του συλλόγου Ελληνική Λαϊκή Τέχνη του οποίου η Αγγελική προΐσταται και στον οποίο τότε προέδρευε ο Αντώνης Μπενάκης- και θα δημιουργήσει **μέσα στους χώρους της οικίας της, εργαστήρια υφαντικής και ξυλογλυπτικής που θα πολλαπλασιάσουν την παρουσία των σκυριανών τεχνημάτων στην πρωτεύουσα.**

Μέσα από την αμφίδρομη αυτή σχέση, οι παραδοσιακές τέχνες της Σκύρου έγιναν ευρύτατα γνωστές ανά το Πανελλήνιο και ιδιαίτερα, η σκυριανή ξυλογλυπτική, με την εισαγωγή του Σκυριανού-Βυζαντινού ρυθμού που τον υιοθέτησε ανεπιφύλακτα η αστική τάξη για αρκετές δεκαετίες.

Αλλά και οι γιορτές, στη Σκύρο, γύρω από τα εγκαίνια του μνημείου στην Πλατεία της Αιωνίας Ποιήσεως, που τιμά τον Άγγλο ποιητή Rupert Brooke, το 1931, συμβάλλουν

σημαντικά στη φήμη του νησιού ως φορέα πολιτισμού, καθώς άρθρα για την όλη διοργάνωση γράφονται σε όλο τον ελληνικό αλλά και τον διεθνή τύπο. Σημαντική ήταν τότε η συνεισφορά στη διοργάνωση του τότε προέδρου του Συνδέσμου Σκυρίων, του δημοσιογράφου και συγγραφέα Κων/νου Φαλτάϊτς, πατέρα του ιδρυτή του μουσείου Μάνου Φαλτάϊτς και αδερφού της Μαρίας, ο οποίος δηλώνει σε δημοσιεύματά του της εποχής, πως μέσα στις προθέσεις τους, ήταν **αυτή η διοργάνωση να λειτουργήσει σαν πρότυπο μοντέλο για τη δημιουργία προϊόντων πολιτιστικού τουρισμού.**

Το 1961 η Μαρία Φαλτάϊτς δωρίζει στον Μάνο Φαλτάϊτς το πατρικό οίκημα και τον περιβάλλοντα χώρο, μαζί με τις συλλογές και τα κειμήλιά του, για να το λειτουργήσει ως μουσείο και πνευματικό κέντρο.

Για την ανάδειξη και ενίσχυση των Σκυριανών χειροτεχνών το μουσείο διοργανώνει το 1965 και το 1966 εκθέσεις χειροτεχνημάτων, που θα στεφθούν με μεγάλη επιτυχία, ενώ στη συνέχεια θα φέρει σε επαφή τα τοπικά εργαστήρια με τον Ελληνικό Οργανισμό Μικρών- Μεσαίων Επιχειρήσεων Χειροτεχνίας (ΕΟΜΜΕΧ) για τη στήριξη, τη χρηματοδότηση και τον εκσυγχρονισμό τους.

Η φωτογράφιση των εκθεμάτων του μουσείου -πάλι απ' τον ΕΟΜΜΕΧ -θα διατεθεί για τον δημιουργικό εμπλουτισμό των εμπνευσμένων από τη λαϊκή τέχνη δημιουργημάτων σε όλη την Ελλάδα, ενώ παράλληλα, κάρτες των εκδόσεων Πάλλη με τα «γραφτά» κεντήματα του νησιού που εκτίθενται στο μουσείο, θα εδραιώσουν τα μοτίβα αυτά ως αρχετυπική εικονογραφία, σύνολα της ελληνικής παράδοσης, εμπνέοντας πλήθος καλλιτεχνικών δημιουργημάτων.

Αυτή η αναζωπύρωση του ενδιαφέροντος για τις παραδοσιακές τέχνες της Σκύρου, τότε, είχε σαν αποτέλεσμα όχι μόνο αυτές να επιβιώσουν, αλλά και να αναπτυχθούν. Τα εργαστήρια της κεραμικής, της ξυλογλυπτικής, αλλά και η υφαντική στηρίζονται και επεκτείνονται με νέους καλλιτέ-

χνες, οι οποίοι δημιουργούν στο νησί και άλλα εργαστήρια, σε αντίθεση με άλλες περιοχές της Ελλάδας που την ίδια εποχή οι παραδοσιακές τέχνες τείνουν να εξαφανισθούν.

Η Σκύρος θα μάθει να εκτιμά τον πολιτισμό της και χωρίς άλλη προσπάθεια θα τον κρατήσει ζωντανό ακόμα και έως σήμερα, που παρόλο που η εξωτερική δωρική φόρμα του σκυριανού σπιτιού έχει υποστεί αλλοιώσεις, τα εσωτερικά όμως των σκυριανών σπιτιών ακόμα εμφανίζουν αυτήν την πολύ-πολιτισμική, μουσειακής αξίας, διακόσμηση, ίδια όπως στις αρχές του 20ου αιώνα.

Δυο πολιτιστικά συμπόσια, με τη συμμετοχή της σκυριανής κοινωνίας αλλά και επιστημόνων από όλη την Ελλάδα, που διοργανώνει στο νησί το μουσείο το 1976 και το 1978, με τίτλο «Συσχετική και συγκριτική εξέταση των στοιχείων του παραδοσιακού σκυριανού πολιτισμού στο πλαίσιο του ευρύτερου νεοελληνικού χώρου» το πρώτο και «Πρωτοϊστορία και Λαογραφία» το δεύτερο, **ουσιαστικά σηματοδοτούν το ξεκίνημα του πολιτιστικού τουρισμού στο νησί, συμβάλλοντας έτσι στην δημιουργία νέων θέσεων εργασίας.**

Στις επόμενες δεκαετίες οι δράσεις του μουσείου επεκτείνονται, με πιο σημαντικά γεγονότα αφενός την οργάνωση και λειτουργία το 1979 στο μουσείο καλλιτεχνικών εργαστηρίων κεραμικής, ζωγραφικής και μεταξοτυπίας στα οποία θα μαθητεύσουν νέοι της Σκύρου, και αφετέρου τη θέσπιση του «Φεστιβάλ Σκύρου» που θα διαρκέσει για μια τουλάχιστον δεκαετία (1993-2003), **δημιουργώντας έτσι μια εστία πολιτισμικής, οικονομικής και κοινωνικής αναφοράς.**

Όλα αυτά συντελούν στο να εδραιωθεί το Μουσείο Μάνου & Αναστασίας Φαλταίτς ως ζωντανός φορέας γνώσης και πολιτιστικής διάχυσης για την σκυριανή τοπική κοινωνία. Το γεγονός αυτό αποτέλεσε για το ΜΕΛΤ&ΕΛΑΜΟΣΦΑ μια πολύτιμη περίπτωση μελέτης. Είχε ιδιαίτερο ενδιαφέρον να διερευνηθεί ο τρόπος με τον οποίο από πολύ νωρίς, μέσω του συγκεκριμένου φορέα, επετεύχθη η καταλυτική σύνδεση

του πολιτισμού και της δημιουργικότητας και μάλιστα σε μια εποχή που η έννοια του λαϊκού πολιτισμού και της λαϊκής τέχνης, καθώς και η ανάγκη διάσωσής τους, είχαν αρχίσει να αποτελούν ζητούμενο για την ελληνική κοινωνία.

Με αυτό το σκεπτικό πραγματοποιήθηκε στη Σκύρο επιτόπια έρευνα των υλικών και των άυλων τεκμηρίων της πολιτιστικής κληρονομιάς του νησιού, κατά το διάστημα 3 με 7 Οκτωβρίου του 2016. Πριν την μετάβαση εκπονήθηκε λίστα επιλεγμένων σημείων ενδιαφέροντος. Προς την κατεύθυνση αυτή και για την ομαλή διεξαγωγή της επιτόπιας έρευνας δραστηριοποιήθηκε το εθνολογικό και λαογραφικό Μουσείο Φαλτάιτς στη χώρα της Σκύρου.

Κατά την παραμονή στην Σκύρο εκπονήθηκε πρωτογενής έρευνα με συνεντεύξεις, φωτογραφίες και έρευνα αρχειακού και πρωτογενούς υλικού από χαρακτηριστικές παραδοσιακές κατοικίες. Το πρωτογενές υλικό που συλλέχθηκε αφορά ένα εκτενές πεδίο του νεότερου πολιτισμού που συμπεριλαμβάνει την αρχιτεκτονική, τη χειροτεχνία, την κεντητική, τις παραδοσιακές ενδυμασίες, την κεραμική, την ξυλογλυπτική τη χαλκοτεχνία, αλλά και εκφράσεις του άυλου πολιτισμού όπως τοπικά έθιμα και δρώμενα, μουσική, χορός και διατροφή. Τα παραπάνω συνδέθηκαν με τα τοπικά κοινωνιολογικά στοιχεία έτσι ώστε να δημιουργηθεί μια ολοκληρωμένη εικόνα για τον νεότερο πολιτισμό της Σκύρου σήμερα. Για τις ανάγκες της παρούσας μελέτης επιλέχθηκε να παρουσιασθούν τρεις επιστημονικοί τομείς ενδιαφέροντος, η σκυριανή ξυλογλυπτική και η κεραμική και οι παραδοσιακές ενδυμασίες.

Αναφορικά με την ξυλογλυπτική, η έρευνα εστιάστηκε στην εξελικτική διαδρομή της σκυριανής ξυλογλυπτικής και κυρίως στην τεκμηρίωση της υφιστάμενης κατάστασης ως προς τη μορφολογία, τυπολογία, λειτουργία, χρήση και διακόσμηση των σκυριανών ξυλόγλυπτων αντικειμένων στη σύγχρονη εποχή και ως προς τη μελέτη του επαγγέλματος

του ξυλογλύπτη στη Σκύρο (εξάσκηση της τέχνης, προβλήματα και προοπτικές), με παράλληλες αναφορές στο κοινωνικό, οικονομικό και πολιτισμικό πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται. Για τη συλλογή των δεδομένων πραγματοποιήθηκε η μεθοδολογία της έρευνας πεδίου με λήψη συνεντεύξεων και συλλογή προφορικών μαρτυριών.

Αναφορικά με την κεραμική, πραγματοποιήθηκε επιτόπια έρευνα με συνεντεύξεις και φωτογραφίες σε εσωτερικά σπιτιών για τις επιλογές της διακοσμητικής κεραμικής των οικιών, κατά τις οποίες καταγραφόταν η μορφολογία, η τυπολογία, η προέλευση, η λειτουργία και τα διακοσμητικά μοτίβα που τα κοσμούν. Επιπλέον, οργανώθηκαν αυτοψίες σε υφιστάμενα εργαστήρια κεραμικής για την καταγραφή του σύγχρονου επαγγέλματος του κεραμέα, τόσο ως προς τις επιλεχθείσες μορφές, όσο και ως προς τα προτεινόμενα διακοσμητικά μοτίβα.

Τέλος, καταγράφηκαν παραδοσιακές ενδυμασίες που σώζονται μέχρι σήμερα και χρησιμοποιούνται σε σημαντικές κοινωνικές εκδηλώσεις. Αποτυπώθηκε ο τρόπος ένδυσης και οι ιδιαιτερότητες της κάθε μίας φορεσιάς. Οι συνεντεύξεις συμπεριλάμβαναν ιδιοκτήτες και τεχνίτες παραδοσιακών φορεσιών, αποτυπώνοντας από την κάθε πλευρά σημαντικές παρατηρήσεις που αφορούν όχι μόνο τα τεχνολογικά, αλλά παράλληλα και τα κοινωνικά, τα οικονομικά και τα πολιτισμικά χαρακτηριστικά των σκυριανών παραδοσιακών ενδυμασιών.

Οι συγκεκριμένες ανωτέρω κατηγορίες συνυφαίνονται άρρηκτα με την παρουσία του Μουσείου Φαλτάιτς κατά τη διάρκεια των τελευταίων αιώνων στο νησί της Σκύρου. **Για τις τέχνες αυτές το μουσείο μέσα από τη δράση του, που παρουσιάσθηκε συνοπτικά παραπάνω, προκάλεσε μια πολιτιστική ζύμωση στις τοπικές συνειδήσεις, κεφαλαιοποίησε την πολιτιστική κληρονομιά της Σκύρου με την ανάδειξη του πολιτιστικού αγαθού της σε προϊόν υψηλής προστιθέμε-**

νης αξίας και ενδυνάμωσε την αντίληψη ότι η συνέχιση της ντόπιας καλλιτεχνικής δημιουργίας που παράγει πρωτότυπα, μοναδικά και αυθεντικά προϊόντα, όχι μόνο συμβάλλει στη διάσωση και στην προστασία του σκυριανού πολιτισμού, αλλά δύναται και να προάγει την τοπική οικονομική και κοινωνική συνοχή, με τη δημιουργία και διατήρηση βιώσιμων θέσεων απασχόλησης.

Με άλλα λόγια, η παρουσία του Μουσείου Φαλτάιτς διαχρονικά, ακόμα και μέχρι σήμερα, κατά κοινή ομολογία, προκαλεί στο νησί ένα δημιουργικό momentum, το οποίο συμπαρασύρει όλους τους τομείς της τοπικής οικονομίας με πολλαπλασιαστικά οφέλη.

ΝΙΚΟΣ ΛΙΑΡΟΣ:

Αρχαιολόγος-Κεραμίστας,
Επιμελητής του Κέντρου
Μελέτης Νεώτερης
Κεραμικής

**ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΑ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ ΓΙΑ ΕΝΗΛΙΚΟ
ΚΟΙΝΟ ΚΑΙ ΒΙΩΣΙΜΟΤΗΤΑ
ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ**

Το Κέντρο Μελέτης Νεώτερης Κεραμικής – Ίδρυμα Οικ. Γ. Ψαροπούλου είναι ένας μουσειακός, ερευνητικός και εκπαιδευτικός οργανισμός αφιερωμένος στην ελληνική κεραμική των νεότερων χρόνων που ιδρύθηκε το 1987 από την Μπέττυ Ψαροπούλου. Πυρήνας του ιδρύματος είναι η μεγάλη συλλογή κεραμικών της ιδρύτριας, πάνω από 6000 αγγεία, αλλά και το αρχείο – μοναδικό στο είδος του- με σχέδια, φωτογραφίες, συνεντεύξεις και άλλο οπτικοακουστικό υλικό που σχετίζεται με τη νεότερη και κυρίως τη λεγόμενη παραδοσιακή κεραμική της Ελλάδας. Από την πρώτη στιγμή της ίδρυσης, του η Μπέττυ Ψαροπούλου δε θέλησε να δημιουργήσει ακόμα ένα μουσείο αλλά έναν δραστήριο φορέα με πολυσχιδή δραστηριότητα. Για τον λόγο αυτό, το ΚΜΝΚ δραστηριοποιήθηκε ενεργά στον τομέα της έρευνας, προχώρησε στην έκδοση βιβλίων και λευκωμάτων, οργάνωσε ημερίδες και συμμετείχε σε συνέδρια. Παράλληλα, ανέπτυξε έντονη εκπαιδευτική δραστηριότητα και με προγράμματα για σχολεία και με σεμινάρια κεραμικής για φοιτητές αρχαιολογίας.

Η βασική οικονομική υποστήριξη του ιδρύματος προερχόταν από την οικογένεια Ψαρόπουλου και περιοδικά λάμβανε μικρές επιχορηγήσεις από το ΥΠΠΟΑ, από ευρωπαϊκά προγράμματα και άλλους φορείς. Ο θάνατος της Μ. Ψαροπούλου το 2009 υπήρξε ένα βαρύ πλήγμα για το ίδρυμα που βρέθηκε αιφνης χωρίς τον στυλοβάτη του. Έπρεπε έκτοτε να λειτουργήσει χωρίς καμία δεδομένη υποστήριξη, αλλά παράλληλα, ακολουθώντας την επιθυμία της ιδρύτριας, να αποκλείσει την εσωστρέφεια και να συνεχίσει να παραγάγει επιστημονι-

κό έργο. Το εγχείρημα φαινόταν πολύ δύσκολο και το κλείσιμο του ήταν τότε για πρώτη φορά ένα πιθανό σενάριο. Στη δύσκολη αυτή συγκυρία, την ύπαρξη του ΚΜΝΚ στήριξαν τα εργαστήρια κεραμικής ενηλίκων και τα εκπαιδευτικά προγράμματα για σχολικές επισκέψεις.

Τα μαθήματα κεραμικής χωρίζονται σε τρεις ετήσιους κύκλους. Τα τμήματα ξεκινούν τον Οκτώβριο και ολοκληρώνονται τον Ιούνιο. Γίνονται μία φορά την εβδομάδα και η φοίτηση διαρκεί μέχρι 4 χρόνια. Αν και η κατεύθυνση των μαθημάτων δεν αποσκοπεί αναγκαστικά στην επαγγελματική αποκατάσταση, πολλοί από τους τελειόφοιτους μαθητές μας ασχολούνται, μετά το πέρας των σπουδών τους, επαγγελματικά με την παραγωγή κεραμικών. Τα μαθήματα πλαισιώνονται από παράλληλες εκδηλώσεις όπως κυριακάτικες επισκέψεις σε μουσεία, αρχαιολογικούς χώρους, εργαστήρια κεραμικής, εκδηλώσεις στην αυλή του μουσείου, θεματικές εκδρομές. Σε συνεργασία με άλλους φορείς οργανώνουμε φεστιβάλ κεραμικής στα οποία συμμετέχουν οι μαθητές μας. Με τις παράλληλες δράσεις αποσκοπούμε στην ευρύτερη επαφή τους με τον κόσμο της κεραμικής και των μουσείων.

Με ένα συστηματικό εκπαιδευτικό πρόγραμμα, με την αξιοποίηση των εθελοντών και με τη χρήση μικρών χορηγιών σε υλικά, τα μαθήματα κεραμικής καλύπτουν μέρος από τις πάγιες ανάγκες του Ιδρύματος σε μισθούς, αναλώσιμα και έξοδα λειτουργίας. Ωστόσο, ο σκοπός τους δεν είναι η κερδοφορία. Οι συμμετέχοντες δεν είναι μόνο μαθητές αλλά αποτελούν τους σταθερούς φίλους και τους υποστηρικτές του μουσείου. Οι μαθητές μας, μέσα από τα σεμινάρια και τις δράσεις μας, διευρύνουν τις γνώσεις τους, εξοικειώνονται με την τέχνη και εμπλέκονται βιωματικά με αυτήν. Οι παρέες που δημιουργούνται στα μαθήματα αποτελούν πυρήνες δράσης, πολλοί συνεχίζουν σε επαγγελματικές συνεργασίες, άλλοι ανακαλύπτουν την μαγεία των μουσείων, οι περισσότεροι υποστηρίζουν την νεότερη και σύγχρονη κεραμική

στο σύνολο της. Ένα από τα μεγαλεπήβολα σχέδια μας είναι η διάδοση της σημασίας της καλλιτεχνικής κεραμικής στην Ελλάδα και αυτό πιστεύουμε ότι το καταφέρνουμε με τα εργαστήρια κεραμικής.

Το Κέντρο Μελέτης Νεώτερης Κεραμικής δεν απειλείται πλέον με κλείσιμο και συνεχίζει την πολυεπίπεδη δραστηριότητά του. Τα μαθήματα κεραμικής στηρίζουν οικονομικά το ίδρυμα και συγχρόνως αναπτύσσουν γενικότερους μουσειοπαιδαγωγικούς στόχους. Ευχής έργο θα ήταν ωστόσο, παράλληλα με τις μεγάλες προσπάθειες που γίνονται εκ των ενόντων για την λειτουργία του ιδρύματος, να υπήρχε έστω και μια μικρή υποστήριξη από την πολιτεία. Σε αυτή τη συγκυρία και με την εμπειρία που έχουμε αποκτήσει, χωρίς σπατάλες και υπερβολές, κάθε κρατική ενίσχυση θα αποκτούσε πολλαπλή υπεραξία.

ΔΕΣΠΟΙΝΑ ΓΕΡΟΥΛΑΝΟΥ:
Μέλος Διοικητικής
Επιτροπής του Μουσείου
Μπενάκη

**ΠΩΛΗΤΗΡΙΟ ΤΟΥ
ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΜΠΕΝΑΚΗ**

Το πωλητήριο του Μουσείου Μπενάκη ήταν το πρώτο πωλητήριο μουσείου στην Ελλάδα, το οποίο ιδρύθηκε πριν από 35 χρόνια και συνεχίζει μέχρι σήμερα την καινοτόμα πορεία του, ως κερδοφόρα επιχείρηση, στηρίζοντας οικονομικά το έργο του Μουσείου Μπενάκη.

Στα 4 πωλητήρια, τα οποία διαφέρουν ως προς το περιεχόμενό τους, έχει οργανωθεί ένα μεγάλο δίκτυο παραγωγής αντικειμένων από πιστά αντίγραφα και δημιουργίες του σύγχρονου design.

Η συνεργασία με παραδοσιακά εργαστήρια και βιοτεχνίες απ' όλη την Ελλάδα έχει στόχο την ενίσχυση και τη διατήρηση παραδοσιακών τεχνικών και τεχνιτών που τείνουν να χαθούν. Συγχρόνως, το πωλητήριο γίνεται πεδίο έκφρασης νέων σχεδιαστών όπου τα εκθέματα αποτελούν αφετηρία για τη διαμόρφωση σύγχρονων εφαρμογών.

Η ενίσχυση των 150 περίπου εργαστηρίων από όλη την Ελλάδα και των 500 νεότερων δημιουργών, όπως επίσης και η οικονομική στήριξη ενός από τους μεγαλύτερους πολιτιστικούς οργανισμούς, αναδεικνύει το πωλητήριο του Μουσείου Μπενάκη έναν ιδιαίτερα δυναμικό χώρο στην κατεύθυνση της δημιουργικής διαχείρισης της πολιτιστικής κληρονομιάς.

ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΣ ΡΙΓΓΑΣ:

Προϊστάμενος της
Υπηρεσίας Ερευνητικών
και Εκπαιδευτικών
Προγραμμάτων του ΠΙΟΠ

**Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥ
ΔΙΚΤΥΟΥ ΜΟΥΣΕΙΩΝ
ΠΙΟΠ ΣΤΗ ΒΙΩΣΙΜΗ
ΤΟΠΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ**

Το Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς (ΠΙΟΠ) έχει δημιουργήσει και λειτουργεί ένα δίκτυο εννέα θεματικών μουσείων στην ελληνική περιφέρεια, μέσω του οποίου αναδεικνύει και προωθεί την υλική και άυλη πολιτιστική κληρονομιά της χώρας, συμβάλλοντας σημαντικά στη διάσωση της παραδοσιακής, βιοτεχνικής και βιομηχανικής τεχνολογίας του τόπου.

Τα μουσεία του ιδρύματος υποδέχονται περισσότερους από τριακόσιους χιλιάδες επισκέπτες κάθε χρόνο, ενώ απασχολούν, ως προσωπικό, μέλη των τοπικών κοινωνιών. Μέσω των Μουσείων του, το ΠΙΟΠ δημιουργεί ζωντανούς πυρήνες πολιτισμού στην ελληνική περιφέρεια. Για τη δημιουργία και λειτουργία των μουσείων, το ίδρυμα συνεργάζεται αποτελεσματικά με το Υπουργείο Πολιτισμού, την τοπική και περιφερειακή αυτοδιοίκηση, τους τοπικούς φορείς και τις τοπικές κοινωνίες, καθώς και με ευρύ δίκτυο ειδικών σε θέματα πολιτισμού και περιβάλλοντος.

Ο κοινωνικός ρόλος των μουσείων είναι πολύπλευρος. Εκτός από βασικοί φορείς προβολής των πολιτιστικών αγαθών, καλούνται να ευαισθητοποιήσουν το κοινό και να διαφυλάξουν την πολιτιστική κληρονομιά για τις μελλοντικές γενιές.

Επιπλέον, τα μουσεία συνεισφέρουν στην οικονομία των περιοχών που τα φιλοξενούν. Η συμβολή των μουσείων στην οικονομία συνδέεται με τη δυνατότητά τους να προσελκύουν επισκέπτες. Η οικονομική επίδραση τους δεν περιορί-

ζεται μόνο στη δραστηριότητα κατά την κατασκευή κτηριακών εγκαταστάσεων και στις θέσεις εργασίας που αφορούν στο προσωπικό ενός μουσείου. Δημιουργούνται εισοδήματα και απασχόληση στους κλάδους που συμμετέχουν στην αλυσίδα εφοδιασμού του μουσείου με αγαθά και υπηρεσίες. Επιπλέον, τα εισοδήματα που δημιουργούνται άμεσα ή έμμεσα κατευθύνονται στην κατανάλωση, προκαλώντας επιπλέον δραστηριότητα στο σύνολο της οικονομίας. Το δε μέγεθος και η σημασία της συμβολής των μουσείων του δικτύου του ΠΙΟΠ για τις τοπικές κοινωνίες αναδεικνύονται ιδιαίτερα, αν ληφθούν υπόψη και τα οικονομικά χαρακτηριστικά των περιοχών στις οποίες αυτά λειτουργούν.

Τέλος, η λειτουργία χώρων πολιτισμού συμβάλλει στην αναβάθμιση της εικόνας της ευρύτερης περιοχής και προσελκύει επισκέπτες, οδηγώντας σε αύξηση του τουρισμού και της ζήτησης για τα προϊόντα και τις υπηρεσίες που προσφέρονται στις συγκεκριμένες περιοχές.

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΚΑΡΑΜΑΝΕΣ:

Διευθυντής Ερευνών,
Διευθύνων του Κέντρου
Έρευνας της Ελληνικής
Λαογραφίας της
Ακαδημίας Αθηνών

**ΕΡΓΑΣΙΕΣ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ
ΤΟΠΙΚΩΝ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΩΝ
ΣΥΛΛΟΓΩΝ ΑΠΟ ΤΟ
ΚΕΝΤΡΟ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ
ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ
ΑΘΗΝΩΝ: ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ
ΚΑΙ ΠΡΟΒΟΛΗ ΤΟΥ
ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΥ ΚΑΙ
ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΟΥ
ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ ΤΟΠΙΚΩΝ
ΚΟΙΝΩΝΙΩΝ**

Η ανακοίνωση αφορά εργασίες τεκμηρίωσης δύο τοπικών λαογραφικών συλλογών της Λευκάδας από το Κέντρο Λαογραφίας της Ακαδημίας Αθηνών. Το Λαογραφικό Μουσείο στον Κάβαλο Λευκάδας δημιουργήθηκε από τον καποδιστριακό Δήμο Σφακιωτών και άνοιξε τις πόρτες του στο κοινό το καλοκαίρι του 2002. Στεγάζεται στο ανακαινισμένο κτήριο του παλαιού Δημοτικού Σχολείου του Καβάλου και φιλοξενεί την συλλογή παραδοσιακών εργαλείων του Ανδρέα Λάζαρη. Κατά την διάρκεια αποστολών μας στην Λευκάδα (2011-2017) πραγματοποιήθηκε καταγραφή και τεκμηρίωση μέρους της, έως τότε, μη καταλογογραφημένης συλλογής του μουσείου.

Η δημιουργία μόνιμης Έκθεσης των Ενθυμημάτων της πενήντάχρονης πορείας (1962-2012) του Διεθνούς Φεστιβάλ Φολκλόρ Λευκάδας, του παλαιότερου φολκλορικού φεστιβάλ στην Ελλάδα— θεσμού με ιδιαίτερη σημασία για την τοπική κοινωνία αλλά και διεθνή εμβέλεια—που πραγματοποιείται κάθε χρόνο το δεύτερο δεκαπενθήμερο του Αυγούστου, αποφασίστηκε από το Διοικητικό Συμβούλιο του Πνευματικού Κέντρου του Δήμου Λευκάδας, ικανοποιώντας απαίτηση δεκαετιών των Λευκαδιτών. Οι προσφορές των μουσικοχορευτικών συγκροτημάτων από όλο τον κόσμο προς τους διοργανωτές του Φεστιβάλ αλλά και των Λευκαδιτών προς τους

φιλοξενούμενους τους αποτελούν υλικά τεκμήρια/μαρτυρίες της πεντηκονταετούς λειτουργίας του θεσμού. Την ανάπτυξη της έκθεσης στις αίθουσες του ορόφου του κτηρίου του Πνευματικού Κέντρου (παλαιό Δημαρχείο) κατά το έτος 2012 επιμελήθηκε ομάδα ερευνητών του Κέντρου Λαογραφίας της Ακαδημίας Αθηνών.

Αφού ολοκληρώθηκε η συζήτηση η κ. Σταυρούλα Φωτοπούλου, Διευθύντρια ΝΠΑΑΠΚ, έκλεισε την ημερίδα, ευχαριστώντας τους παρευρισκόμενους και τονίζοντας τη σπουδαιότητα του θεσμού αυτού, ο οποίος για δέκατη ένατη χρονιά, συμβάλλει ουσιαστικά στην ενημέρωση και ανταλλαγή απόψεων σε θέματα μουσειοπαιδαγωγικής.

Ελληνική Δημοκρατία
Υπουργείο Πολιτισμού & Αθλητισμού

Διεύθυνση Νεότερου Πολιτιστικού Αποθέματος
και Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς